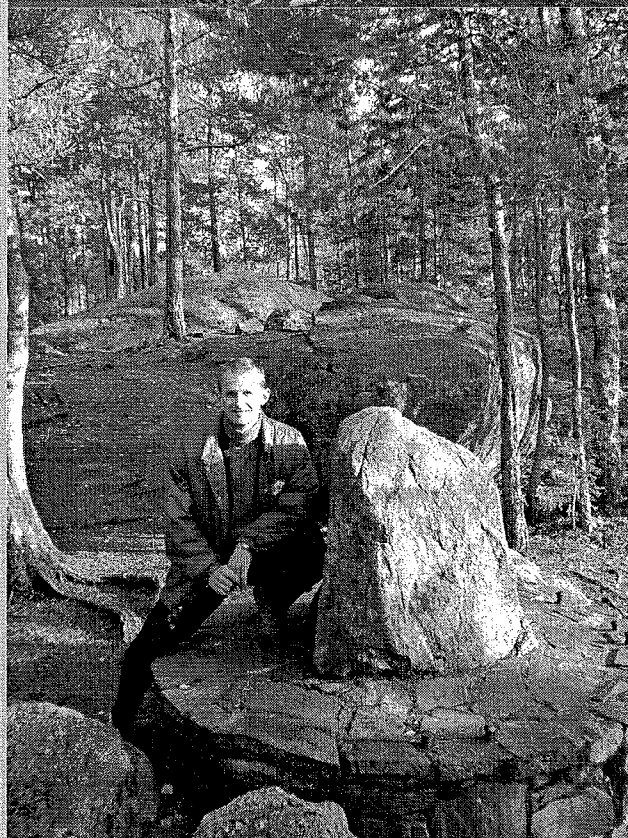

LADAKALNIS

4(82)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

2004
Spalis-gruodis

Skaitykite:

- ☐ Gerųjų minčių tėvas Č. Kudaba apie aplinkosaugą
- ☐ Pelkės – gamtos ir istorijos reliktai
- ☐ ANPD darbuotojų kelionės
- ☐ Apie parko gyvenimą rašo L. Grudziński ir R. Šimkūnas
- ☐ Naujosios legendos

TURINYS

D. Savickaite	Profesoriaus Česlovo Kudabos indėlis į aplinkosaugos mokslą	2 psl.
---------------	---	--------

PARKO GIRIŲ TAKAIS

A. Survilaitė	Pelkės lietuvių buityje ir sąmonėje	6 psl.
---------------	-------------------------------------	--------

VOLUNGĖ

M. Savickaite	Baluošo aimana padėjo	10 psl.
V. Žeimantas	Ignalinos legenda	10 psl.
R. Šimkūnas	Prisiminimo diena bus	12 psl.
L. Grudzinskas	Balti gandrai baltame berže	13 psl.
E. Kiminis	Bendruomenę kuriančio klausimėlis	16 psl.

KRONIKA

I. Čeponienė	Svečiuose pas kaimynus	17 psl.
R. Žilėnas	Suomijoje	19 psl.

Profesoriaus Česlovo Kudabos indėlis į aplinkosaugos mokslą

Česlovas Kudaba - universalus žmogus ir mokslininkas

Tarybų Lietuvos enciklopedijos antrame tome pateikiama informacija apie Česlovą Kudabą sako, kad jis - 1934 metais liepos 24 dieną Ignalinos rajone Vaicekavo kaime gimęs geografinis mokslų daktaras (disertacijos tema "Marginalinių aukštumų glaciomorfologija"), LTSR valstybinės premijos laureatas (už darbą „LTSR reljefo glaciomorfologiniai tyrimai“). Kiti šaltiniai nurodo, kad jis gimė 1932m. Gudiyoje (Baltarusijoje), Pastovių rajono Kobylniko (dabar Naročiaus) miestelyje. Lietuva šio iškilaus žmogaus neteko 1993 m. vasario 19 d. Po mirties jis buvo apdovanotas keturiomis premijomis: 1993 m. - Valstybine J. Basanavičiaus premija už darbą, organizuojant kompleksines kraštotyros ekspedicijas ir rengiant lokalines monografijas; 1993 m. - Lietuvos žurnalistų sąjungos V. Kudirkos premija už knygą „Septyni keliai iš Varnių“; 1994 m. V. Adamkaus premija už mokslines ir visuomenines pa-

stangas saugant ir puoselėjant Lietuvos gamtą; 1999 m. Ignalinos rajono savivaldybės įsteigtą Kipro ir Miko Petrauskų premiją už Ignalinos rajono garsinimą (ši premija literatūriniuose šaltiniuose nenurodoma).

Iš pateiktos informacijos matome, kad profesorius buvo geografas, žymus siauresnės geografinės srities - ledynų geomorfologijos specialistas. Daug dėmesio skyrė kartografijai. Tai buvo be galo plačių interesų žmogus. Be geografijos jis domėjosi aplinkos apsauga, aktyviai dalyvavo šioje veikloje. Profesoriaus erudiciją liudija ir domėjimosi kryptis nusako publikacijų gausa. Jo straipsniai visada buvo aktualūs, konstruktyvūs, šalti ir reikšmingi visuomenei. Pagrindiniu jo rūpinimosi objektu galima būtų įvardinti siekimą šviesti visuomenę, raginimą pastebėti ir naikinti negeroves, norą patarti, kaip tas negeroves sumažinti. Gausią, autentišką medžiagą savo publikacijoms jis rinkdavosi keliaudamas po įvairiausias Lietuvos vietas (bibliografiniai šaltiniai nurodo,

kad jis savo kūriniuose paminėjo per 259 vietovardžius). Jo kūrinių kraštotyriškumas savo sąvokomis ir turtinga kalba suvienydavo gamtos grožio, kultūros ir tradicijos reiškinius, jis aprašydavo šviesuolius, jų patirtį, gamtos fenomenus. Autorius gebėjo matyti reiškinių vientisumą ir priklausomybę vieno nuo kito (šiandien tai moksliskai vadiname subalansuota plėtra). Gal todėl jo straipsnius noriai spausdino Lietuvos ir užsienio žurnalai, jais didžiavosi regioninė spauda.

Profesoriaus visapusiškumą liudija ir tai, kad jis turėjo daug visuomeninių funkcijų. Peržvelgę jo vykdytas veiklas tuo įsitikiname: 1954-1959 m. studijuoja geografiją

Nukelta į 3 psl.

Profesoriaus Česlovo Kudabos indėlis į aplinkosaugos mokslą

Atkelta iš 2 psl.

VU Gamtos fakultete, 1961-1993 m. Lietuvos geografų draugijos narys, 1964 m. apgynė geografijos mokslų kandidato (daktaro) disertaciją, 1964-1968 m. VU Gamtos mokslų fakulteto dekanas, 1964-1993 m. LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos centro tarybos narys, 1964-1966 m. jos pirmininkas, 1967 m. suteiktas docento vardas, 1967-1993 m. „Mokslo ir gyvenimo“ žurnalo redakcinės komisijos narys, 1968-1986 m. dirbo VU Gamtos fakulteto Hidrologijos ir klimatologijos katedroje, nuo 1978 m. - jos vedėjas, 1968-1993 m. - Lietuvos žurnalistų sąjungos narys, 1972 m. apgynė geografijos mokslų daktaro (habilituoto) disertaciją, 1984 m. suteikiamas profesoriaus vardas, 1974-1986 m. žurnalo „Mūsų gamta“ redkolegijos narys, 1975-1993 m. Vilniaus miesto gamtos apsaugos komiteto prezidiumo narys, 1981-1989 m. Vilniaus M.Mažvydo bibliotekos knygų bičiulių klubo pirmininkas, 1983-1988 m. VU Gamtos mokslų fakulteto inžinierinės fotogrametrijos laboratorijos vadovas, 1983-1991 m. LTSR Aukštųjų mokyklų darbų serija „Geografija“ redakcinės kolegijos narys, 1984 m. paskirta valstybinė premija, 1986-1993 m. VU Gamtos fakulteto bendrosios geografijos ir kartografijos katedra (vedėjas iki 1990 m.), 1987-1990 m. - Lietuvos Kultūros fondo pirmininkas, 1988-1990 m. - LPS iniciatyvinės grupės ir Sąjūdžio Seimo narys, 1988-1990 m. - žurnalo „Kultūros barai“ redkolegijos narys, 1990-1993 m. - LR AT deputatas, 1991-1993 m. - Atviros Lietuvos fondo pirmininkas. Česlovas Kudaba, kaip reta kuris, mokėjo įvertinti reiškinius per laiko prizmę,

pažvelgti į juos iš įvairaus atstumo. Tai padėjo jam suvokti tų reiškinių esmę. Jo skvarbi mintis susiejo pačius skirtingiausius dalykus (gyvąją ir negyvąją gamtą, visuomenės ir žmogaus gyvenimą), leido matyti pačiam, o savo vaizdžia kalba parodyti ir kitiems jų visumą.

Česlovo Kudabos publikacijos ir švietėjiška veikla

Česlovo Kudabos spausdintų darbų bibliografiją sudaro 1669 įrašai. Profesoriaus darbai skelbti labai įvairiai: kai kuriuose leidiniuose publikuota po kelis straipsnius, kartais tas pats straipsnis spausdintas keliuose leidiniuose, užsienio spaudoje. Vienas ir su bendraautoriais Česlovas Kudaba yra parašęs 44 leidinius. 13 knygų yra nemažos apimties originalūs darbai: Ignalinos apylinkės (V., 1967, 1975), Kur Nemunas teka (V., 1970), Kalvotoji Žemaitija (V., 1972), Upelių pakrantėmis (V., 1977), Geografinės kelionės ir atradimai (V., 1986), Lietuvos aukštumos (V., 1983), Švenčionių rajonas (V., 1983), Nerimi (V., 1985), Ignalinos rajonas (V., 1987), Kalvotoji Aukštaitija (V., 1988), Septyni keliai iš Varnių (V., 1993).

Profesorius buvo spausdinto žodžio fanatikas, todėl nuolat ragino tobulinti paskaitų tekstus, kad iš jų išaugtų metodinės priemonės ir galiausiai vadovėliai. Raginimai davė apčiuopiamų vaisių ir mokslo bei pedagoginės literatūros leidybos požiūriu. Dirbdamas gamtos mokslų fakultete vadovaujamąjį arba eilinio darbą, Č.Kudaba pasižymėjo novatoriškumu. Jis ne tik skatino studentus savarankiškam moksliniam darbui, bet ir propagavo naujas technikos priemones. Daugiausia jo dėka dėstytojai ir studentai išmoko filmuoti

bei naudotis naujomis medžiagos demonstravimo priemonėmis. Pats apie 1965 m. paruošė meistriškai parinktų ir nufotografuotų įvairių Lietuvos landšaftų bei gamtos objektų ryškius ir gražius natūralių spalvų vaizdus.

Č.Kudabos Lietuvos kraštotyros ir gamtovaizdžių tyrinėjimo darbuose kuriami nepakartojami enciklopediniai geografinio meno vaizdai, suprantami ir pasiekiami dešimtims tūkstančių jo gentainių. Skaitydami jo knygas turime galimybę suvokti ir autoriaus žmogiškąsias vertybes, suprantame, kad jis giliai juto žmogaus vienvovę su visa aplinka. Skverbdamasis į visus gimtosios šalies kampelius, profesorius Č.Kudaba pelnė ne tik studentiško jaunimo, bet ir plataus skaitytojų būrio simpatijas. Jis - talentingas pasakotojas, sugebėdavęs susitelkti į pačią esmę ir nekreipti dėmesio į smulkmenas.

Profesorių dažnai kviesdavosi į įvairias įstaigas skaityti paskaitų. Jose išryškėjo jo puiki savybė - kuklumas. Plataus akiračio mąstytojas, labai apsiskaitęs, daug žinių sukaupęs mokslininkas, niekada nepabrėždavo šio savo pranašumo prieš kitus. Dažniausiai jis stengdavosi būti kukliu patarėju, o ne pamokslautoju ar įkyriu savo pažiūrų teigėju.

Česlovo Kudabos veikla aplinkosaugos baruose

Česlovo Kudabos Universiteto baigimo metais (1959) Lietuvoje buvo priimtas Gamtos apsaugos įstatymas, o 1960 m. įkurta Gamtos apsaugos draugija. Joje Č. Kudaba pradėjo labai aktyviai dirbti, į jos veiklą įtraukė daug dėstytojų ir studentų. Jis buvo vienas drąsiausių Lietuvoje žmonių,

Nukelta į 4 psl.

Profesoriaus Česlovo Kudabos indėlis į aplinkosaugos mokslą

Atkelta iš 3 psl.

pradėjusių atvirai kalbėti ir rašyti apie mūsų gyvosios ir negyvosios gamtos beatodairišką taršą. Tuo tarpu daugelis kitų tai siekė nuslėpti arba iš viso nutylėti. Žinomas mokslininkas klimatologas Vaclovas Ščemeliovas sako, kad rimto gamtosaugos darbo pokario Lietuvoje pradininkai buvo du asmenys: gamtos apsaugos komiteto kūrėjas ir pirmininkas V.Bergas (teisėtvarkos ir organizacinių struktūrų kūrimas) ir profesorius Č.Kudaba (gamtosaugos ideologija).

Fundamentalūs profesoriaus Č.Kudabos darbai apie gamtos vystymosi istoriją, jos reljefo formavimąsi, upių tinklą, kraštovaizdžio apvalkalo kūrimąsi. Skirdamas daug dėmesio ekspediciniams tyrimams, Č.Kudaba sugebėjo apdoroti milžinišką faktinę medžiagą ir prisidėti prie senųjų ledynų dangos veiklos rekonstrukcijos. Tai buvo svarbu modeliuojant Lietuvos paviršių. Disertacijoje, skirtoje Baltijos kalvynui, buvo skrupulingai išdėstyta visa kontinentinio apledėjimo dinamikos seka. Tai buvo originalus ir detalus reljefo mezotopografinio lygmens rajonavimo raktas.

Č. Kudabos mokslinė veikla nuolat siejosi su moreninės kilmės aukštumų tyrimais. Jo tyrimų tikslai buvo visapusiškas geologinis ir geomorfologinis objektų pažinimas. Profesoriaus mąnymu glacigeninio reljefo tyrinėjimus praplečia geografinės aplinkos pažinimas. O pažįstant sudėtingus geografinės aplinkos kompleksus, galima kalbėti apie racionalią jų apsaugą ir panaudojimą. Aukštumų reljefas, jį sudarančios uolienos ir sandara yra pastoviausi geografiniai komponentai (ežeringumas, upingumas, dirvožemiai, miškingumas), nuo kurio priklaus

so požeminio bei paviršinio vandens ištekliai, mezoklimatas bei mikroklimatas, lokali biologinio pasaulio įvairovė ir net žmogaus ūkinė veikla. Nuodugnus reljefo paviršiaus pažinimas ir supratimas būtinas kiekvienam taikomosios srities specialistui gamtininkui įvertinant geografinės aplinkos ypatumus. P. Kavaliauskas teigia, kad žmogus, vadinantis save geografu negali išvengti gimtojo krašto tvarkymo problemų sprendimo, negali nekalbėti apie gamtos naudą, gyvenamosios aplinkos kūrimą. Č.Kudaba apie krašto ateitį kalbėjo kaip žemės formų specialistas, gamtosauginės ir ekologinės sąmonės žadintojas, kultūros istorijos žinovas.

Septintasis dešimtmetis Lietuvoje, kai vyko didelio masto ekonominių ir inžinierinių projektų realizavimas, kraštotvarkinių požiūriu buvo labai prieštaringas. Technokratai kūrė negalvodami apie tokių savo projektų pasekmes. Kadangi vertinga buvo tik ekonomika, o ją reguliavo Didžioji šalis - TSRS, tai kitos netektys „neegzistavo“. Technokratų užmačiom aktyviai pasipriešino K.Eringis ir Č.Kudaba. Tuomet, dar geografijos mokslų kandidatas, Č.Kudaba „Mokslo ir technikos“ žurnale atvirai pasisakė prieš Alaušo bei Tauragnų ežerų vandenų „permetimą“ industrializacijai Utenai aprūpinti vandeniu. Jau tuomet jis drąsiai teigė šių unikalių gamtinių kompleksų neliečiamumą bei tokių ketinimų nepagrįstumą. Tame straipsnyje autorius ne tik kritikuoja, bet ir kalba apie galimybes Šventajai grąžinti dalį jai poledymetyje priklausiusio Dauguvos baseino. Dabar šios mintys dar aktualesnės.

Profesorius Č.Kudaba inicijavo Kauno marių pakrančių ir jų

užterštumo tyrimus, daug dėmesio skyrė Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos skleidžiamos taršos nustatymams.

Gamtos pertvarkymo planų svarstymas pastūmėjo Č.Kudabą į saugomų teritorijų paieškų problemas. Ši profesoriaus veiklos kryptis - viena ryškiausių gamtosaugos teorijoje ir praktikoje. Siekdamas įkurti Lietuvoje rezervatus ir nacionalinių parkų sistemą, jis praėjo ilgą ir sunkų kovų kelią. Savo publikacijomis ir paskaitomis jis pajėgė transformuoti mėgėjišką požiūrį į šiuos klausimus. Tai, kad Aukštaitijos nacionalinis parkas atsirado būtent Ginučių ežeryne, o Žemaitijos - Platių ir Žemaičių Kalvarijos apylinkėse nulėmė būtent jis. Jis pirmasis pareikalavo rezervacinio režimo Čepkelių ir Kamanų pelkėms. Profesorius ne veltui buvo vadinamas Pėsčiuoju riteriu, nes visas šias ir kitas vietas buvo išvaikščiojęs pėstute ir todėl puikiai jas pažinojo. Jo komentarų ir ginamojo žodžio reikėjo ir kuriant Trakų istorinį-nacionalinį parką, Pavilnių regioninį, geomorfologinius draustinius ir kt..

Mokslinės konferencijos „Kraštotvarka ir gamtos apsauga“ medžiagos rinkinyje (bei žurnaluose „Statyba ir architektūra“, „Mūsų gamta“) nuo mokslo populiaraus lygmens minčių profesorius pereina prie mokslinių apibendrinimų, suformuluoja savitą kraštotvarkos koncepciją. Jis pasiūlė „žemėbūdžio“, kaip geomorfologiškai vienalytės „žemėvaizdžio“ dalies, sąvoką. „Žemėbūdį“ jis traktuoja kaip mokslinį krašto tvarkymo pamatą stambaus mastelio planuose, t.y. ūkinių sklypų pirmtakas. Šios idėjos buvo reikalingos tvarkant agrarines bei miš-

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.
 kų teritorijas. Profesorius detaliai paruošė Baltijos aukštumų kraštotvarkos modelį. Tuose veikaluose jis apibendrino savo požiūrį į Lietuvos krašto ateitį, išskirdamas trijų svarbiausių jo zonų - žaliosios (miškų), rudiosios (agrarinės) ir pilkosios (urbanizuotos) - formavimo principus. Pasak autoriaus, krašto sąrangos kriterijai yra subalansuoti gamtiniuose krašto pamatuose - litologiniame žemės pamate, vandenyse, žemės drėgnume bei natūraliosios augalijos dangoje. Šito pasėkoje jis aktyviai dalyvavo diskusijoje apie melioraciją bei dėl želdinių vietos laukuose.

Jis buvo vienas pirmųjų geografo, suvokęs racionalių žemės naudojimo svarbą, naudojimo esmę. Sovietmečiu, gyvendami didelėje valstybėje, lietuviai buvo veikiami įvairiausių gigantomanijos apraiškų. Agrarinis kraštovaizdis melioracijos pagalba buvo formuojamas pagal sąjunginę schemą: dideli laukų masyvai leido juose naudoti didelių gabaritų techniką. Profesoriumi pasisekė išvengti fanatizmo. Jis ieškojo kompromiso tarp gamtos saugos ir ekonomikos poreikių, nedarė tragedijos dėl kiekvieno medžio. Profesorius Č. Kudaba vienas pirmųjų pasiūlė gyvenviečių architektūrą suskirstyti regionais, siūlė optimizuoti urbanizuotų teritorijų ekologizavimą, pirmiausia želdiniais bei vandens telkiniais.

Profesorių drašiai galima vadinti kaimo ir pažintinio turizmo bei mokomųjų gamtos takų, priartinančio miesto žmonių prie gamtos, kūrimo idėjų pradininku. Jis savo žinias pritaikė siūlydamas įrūšėti žiedinių trasų sistemą. Aštunto-devinto dešimtmečių sandūroje profesorius Č. Kudaba daug minčių išsako karjerų rekultivavimo klausimu. Padedant kolegoms jis analizavo kasybos teritorijų pasiskirstymą racionalių žemėnaudos principu, inventorizavo kar-

jerų būklę, siūlė priemones jų rekultivavimui spartinti, tuo siekdamas sumažinti degraduojančius kraštotvarkos plotus.

Kadangi profesorius pats buvo 6 dokumentinių ir mokomųjų filmų scenarijų autorius („Ažuolus brandina žemė“, „Lietuvos reljefas“, „Laiškai iš rytdienos“, „Pasaulis po saule“, „Tarybų Lietuva“, „Lietuvos vidaus vandenys“), aistringai pasisakė gindamas pirmąją ekologinės bangos kregždę - dokumentinį filmą „Duobė“. Gaila, kad Č. Kudabos idėja apie Lietuvos geoprojektinio instituto steigimą, kurio tikslas turėjo būti sujungti taikomuosius aplinkos tyrimus bei užsiimti taikomuoju krašto planavimu, liko neįgyvendinta. Jis neužmiršo ir žemesniųjų valdymo grandžių: teigė, kad rajonų ir miestų valdybose reikia įkurti landšafto architektų ir geografo ekologo pareigas.

Joks aplinkosaugininkas negali dirbti, jei neišmano ar neturi regiono žemėlapių. Apie Č. Kudabos ryšį su kartografija galima kalbėti ir plačiaja prasme: kartografija yra vienas iš Žemės tyrimo metodų. Daugelis geografo savo darbus iliustruoja pačių sudarytais žemėlapiais, kartoschemomis, kartogramomis. Profesoriaus indėlis ir čia labai didelis. Jo disertacijos taikomoji dalis - labai detalus Baltijos aukštumų geomorfologinis žemėlapis. Paskutiniaisiais savo gyvenimo metais profesorius nurodė, kokie turėtų būti pirmaeiliai kartografijos plėtojimo uždaviniai Lietuvoje. Jis rašė, kad šalia tradicinių matematinės kartografijos specialistų reikia išugdyti teminio kartografavimo ir inžinerinės pakraipos kartografus. Savo straipsniuose jis pabrėžė, kad kartografijos negalima profanuoti, t.y. žemėlapis negali virsti plakatu ir tapti verslininkų pelno objektu. Skubiai reikia kurti ir naują kartografijos terminiją.

Č. Kudaba daug nuveikė ir kaip mokslo istorikas. Mokslo ir technikos istorijos tyrinėjimai padeda pažinti visuomenės bei mokslinės minties raidą, panaudoti praeities patirtį, skatina mokslo procesą. Profesorius rašė labai įvairiomis temomis. Kai kurios iš jų atrodo labai tolimos, bet profesorius tarp jų matė ryšį, jautė vieningumą.

Aplinkosauga - mokslas, savyje integruojantis daugelio kitų mokslų žinias. Čia taip pat sąveikauja ir geografinė, ir klimatologinė, ir kartografinė, ir inžinerinė, ir kraštovaizdis, ir žurnalistika, ir etika, ir švietimas, ir daug kitų mokslų bei gebėjimas suprasti tradicinę lietuvių pasaulėžiūrą. Visa savo aktyvia visuomenine pozicija ir nuveiktais mokslo darbais, publicistika profesorius Č. Kudaba demonstruoja tai. Jau nekalbant apie konkrečius mokslinius darbus, aplinkosaugos mokslas turi būti dėkingas, kad Č. Kudaba gebėjo pademonstruoti jo visaapimančią funkciją ir integralumą.

Česlovo Kudabos darbų tęstinumas šiandieninėje Ignalinoje

Ignalinos rajone augantis jaunimas turi būti dėkingas likimui, kad tokį iškilų žmogų, kaip profesorius Česlovas Kudaba gali vadinti savo kraštiečiu. Lietuvos valstybė minėtina pasirinko profesoriaus asmens dokumentuose nurodomą gimimo datą. Tokiu būdu, pernai buvo minimas profesoriaus gimimo septyniadesimtiesis jubiliejus. Gal ir simboliška, bet Aukštaitijos nacionalinis parkas - profesoriaus kūdikis - pernai minėjo savo veiklos trisdešimtmetį. Tai buvo puiki proga prisiminti šį garbų žmogų, paruošti jo publikacijų parodas. Šios parodos visuomenei buvo pristatytos jubiliejinių renginių, konferencijos ir parodos LR Seime metu.

Kaip žinia, Ignalinos pagrindinė mokykla nešioja garbingą Č. Kudabos vardą. Nuo šių metų Nukelta į 6 psl.

Atkelta iš 5 psl.
joje atidaryta Č.Kudabos klasė. Ekspонатus jai profesoriaus jubiliejaus minėjimo dienomis dovanuoja Č.Kudabos vaikai Eglė ir Gintaras. Nuo pat ankstyvo pavasario mokykloje vyko mokslinės konferencijos, buvo renkama kraštotybinė medžiaga, vyko įvairiausios viktorinos aplinkosaugos temomis. Jubiliejinį renginį metu šalia mokyklos buvo atidaryta vietinio skulptoriaus G.Černiaus su meile padaryta skulptūra. Mokyklos pedagogai buvo paruošę puikią poetinę kompoziciją, visapusiškai pristatančią šio šviesuolio asmenybę, klajonių draugas V.Ylevičius Ignalinos savivaldybei dova-

nojo savo foto darbų kompoziciją apie profesorį. Tverečiuje, kur mokėsi Česlovas Kudaba, atidengta kita - J.Grundos skulptūra. Jos atidengimo metu susitiko profesoriaus kolegos, prisiminė jo iškilų asmenybę.

Net palikęs mus, Česlovas Kudaba savo atminimo šviesa atlieka žmonių subūrimo gėrio vardan darbus, o Ignalinos rajonui padeda plėtoti ES keliamus uždavinius: į Europinės civilizacijos plėtrą įtraukti artimiausius slaviškuosius kaimynus – baltarusius. T.y. Ignalinos rajono savivaldybė inicijavo derybas su kaimynine valstybe ir jų pasėkoje Baltarusijoje - Kobylnike buvo suruošta kū-

rybinė medžio drožėjų stovykla ir skulptūromis įamžintas profesoriaus atminimas. Po plenero vyko konferencija, kurioje aplinkosaugos klausimais diskutavo Lietuvos ir Baltarusijos mokslininkai, valdininkai. Tai labai toliaregiška, nes aplinkos apsaugos problemos ne lokalus reikalas, pažaidos gali įtakoti ir tolimiausių kraštų gyventojų gyvenimus. Na, o visi rajono gyventojai, kuriems teko bendrauti su profesoriumi, mini jį tik geru žodžiu, nes jis kažkaip subtiliai gebėdavo pakylėti šalia esantį tiek, kad ir jis apie save pradėtų skleisti gėrį.

Paruošė Dalia Savickaitė

PARKO GIRIŲ TAKAIS

Panaudodama Eugenijos Šimkūnaitės informaciją
(spausdinama kursyvu)
parengė **A. Survilaitė**

Pelkės Lietuvoje užima maždaug 6-7% bendro ploto. Iš viso pelkių, įskaitant ir pačias mažąsias (vos kelių ar keliolikos arų ploto), yra apie 40000. Dauguma Lietuvos pelkių nedidelės. Didžiausios pelkės šalyje telkiasi

pereinamojoje iš aukštumų į žemumas zonoje. Tuo tarpu mažosios pelkės labiausiai paplitusios kalvotame moreniniame krašto vaizdyje (pvz.: Aukštaitijos nacionalinio parko teritorija), kur jos paprastai užima kone kiekvieną

tarpukalvių daubą.

Ledynams traukiantis, maždaug prieš 14000-16000 metų, dabartinių pelkių Lietuvos teritorijoje dar nebuvo. Atšiaurios klimatinės sąlygos neleido įsitvirtinti augalijai, todėl, tik atšilus orams, seklesniuose vandens telkiniuose, įsikūrė pirmieji pelkiniai augalai. Jie yra svarbiausias pelkėdaros veiksnys. Mokslininkų teigimu, sparčiausiai pelkės Lietuvoje galėjo formuotis prieš 5000-6000 metų, kai vyravo šiltas ir drėgnas klimatas, tačiau šis procesas vyko ir vėliau, ir dar tebevyksta.

Tradiciškai pelkės yra skirstomos į tris tipus: žemapelkes, tarpinio tipo pelkes ir aukštapelkes. Daugiausia Lietuvoje yra žemapelkių (60-70%), nors anksčiau buvo manoma, kad mūsų krašte vyrauja aukštapelkynai, galbūt todėl, kad didieji Lietuvos pelkių masyvai – aukštapelkės. Kiekvienas pelkių tipas skiriasi pagal mitybos sąlygas.

Nukelta į 7 psl.

Atkelta iš 6 psl.

Žemapelkės yra maitinamos gruntiniu vandeniu, jose neauga kiminai. Tokio tipo pelkutės telkšo ežerų ar upių pakrantėse ir šlaituose, kloniuose tarp kalvų. Nors daugumai žemapelkės asocijuojasi su neižengiamomis ir grėsmingomis klampynėmis, iš tiesų šiuo metu jos užima gana nedidelius plotus. Lietuvoje beveik visos didesnės žemapelkės buvo numelioruotos.

Aukštapelkės yra maitinamos tik lietaus vandeniu. Kiminai yra pagrindinis aukštapelkių augalas. Dėl jų išskiriamų cheminių medžiagų aukštapelkių vanduo būna rūgštus. Jei aukštapelkė yra aktyvi, joje kaupiasi durpės (nesusiskaidžiusios augalų liekanos). Aukštapelkėse taip pat gerai išlieka įvairios augalų ir gyvūnų liekanos, senoviniai žmonių pagaminti dirbiniai. Geologai pagal pelkėse susiklosčiusius žiedadulkių sluoksnius gali nustatyti, kokia augalija vyravo tam tikroje teritorijoje prieš kelis ar net keliolika tūkstančių metų.

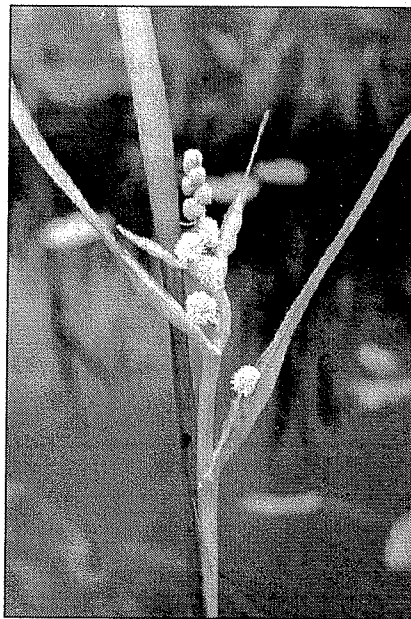
Tarpinio tipo pelkės – tai pereinamoji pelkių stadija tarp žemapelkės ir aukštapelkės. Jai būdingi tiek vieno, tiek kito tipo požymiai. Tokių pelkių gausu pietryčių Lietuvoje.

Dauguma Lietuvos pelkių yra ežerinės kilmės. Kai ežere susikaupia per daug vandens augalų liekanų, jis pradeda seklėti. Ilgainiui vandens augalus pakeičia pelkių augalija, kuri formuoja durpes. Susiformavęs storas durpių sluoksnis pelkę tarsi izoluoja nuo seniau ją maitinusio gruntinio vandens ir stabdo jo prietaką. Tada pelkė pasidaro priklausoma nuo kritulių kiekio. Galima sakyti, kad beveik kiekviena žemapelkė vėliau ar anksčiau tampa aukštapelke.

Vidutinis mūsų pelkių gylis yra 2-3 m, o pačios giliausios Lietuvos pelkės yra 5-10 m gylio.

Nuo mažens iš senų žmonių pasakojimų, iš kai kurių publika-

cijų, kino filmų dažnas apie pelkes turime susidarę klaidingą nuomonę. Dėl žinių stokos dar ir dabar į pelkes žiūrime kaip į niekam nereikalingus, pavojingus klampynių plotus, uodų karaliją, nors „didžiųjų pelkynų“ laikai jau senokai paliko praeity. Šiandieną tik senų žmonių atmintyje yra išlikusios neižengiamos raistų klampynės, apipintos baugiais pasakojimais apie klaidžius pelkių takus,

Paprastasis šiuropsis.

Nuotr. B. Šablevičiaus

kuriuos pažinti ne kiekvienas mokėjo. Todėl, lyg nuotykių romaną apie pėdsekius, galima skaičiuoti E. Šimkūnaitės straipsnį, kuriame, tik su jai būdingu kalbos paprastumu, atskleidžiama kaip Rytų Aukštaičiai mokėjo pažinti ir gerbti pačią atšiauriausią gamtos buveinę – pelkę, ir su kokia išmone bei atkaklumu jie joje išgyvendavo.

„Galima manyti, kad praeityje pelkės beveik visoje Lietuvoje buvo vienodai svarbios. Tačiau pelkių dalių bei įrangų terminija, pasakojimų apie pelkes įvairovė bei originalumas labai skiriasi.“

Kiekvienas šalies regionas turi savitą požiūrį į Juos supančią gamtą, kuri lėmė praeityje susiklostę buitiniai santykiai tarp žmogaus ir gamtos. Kuo tie santykiai

buvo glaudesni tuo daugiau žodinės išraiškos jie turėjo, kad kuo tiksliau ir pilniau jie būtų įvardijami.

„Šiaurės rytų Lietuvoje tebevartojama bene daugiausia pelkių terminų, tačiau pats žodis pelkė kaip terminas liaudyje beveik ne-naudojamas, nors ir suprantamas. Vietiniai žmonės jį suvokia ne kaip pelkinių kompleksų visumą, o kaip didesnę ar mažesnę vandens plotą, kuris vasarą apsitraukia plūduriojančių augalų danga, lyg ir užpelkėja. Pelkės (šiaurės rytų aukštaičiui) – tai nedideli, nepratakūs ežeriukai arba didesnės, vasarą neperdžiūstančios balutės, netgi tvenkiniai. Kodėl šis terminas, o ne koks nors kitas, platesnis ir aiškesnis, įgavo pagrindinę reikšmę, suprasti gana sunku, tegalima tik spėlioti.“

Greičiausiai priežastis ta, kad tiksliausi terminai išliko Aukštaitijoje, o terminus tvarkė visai kitos, žymiai mažiau žodingos srities atstovai. Mokiniai buvo raginami rinkti žodžius didiktuvių kalbos žodynui, ir tai beveik visur buvo daroma. Tačiau rinkėjai mokiniai nelabai tegalėjo apibūdinti, paaiškinti terminą, o nevietiniai mokytojai dažnai palaikydavo juos vietovardžiais, o ne terminais. Vietovardžiais juos laikė ir žodyno redakcijoje. Taip gana gera terminų sistema neatkreipė pelkėtyrininkų dėmesio ir užleido vietą ne tokiam tiksliam terminui pelkė su visais jos vediniais.“

Šiuolaikinė terminologija nurodo, kad pelkė – tai nuolat šlapias Žemės paviršiaus plotas, kurio augalija pamažu virsta durpėmis“.

Naudojant senąją liaudies terminologiją arba „žmonių kalba tariant“ (kaip sako pati E. Šimkūnaitė), didelis užpelkėjusių vietų kompleksas turėtų vadintis raistu. „Raiste tiek aukštapelkėse, tiek žemapelkėse, tiek ir pajuostėse (apytikriai atitiktų pereinamojo tipo pelkę), būna ir atvirų vandens

Nukelta į 8 psl.

Atkelta iš 7 psl.

plotų, ir laikinų vandens telkinių, kurie pavasarį ar rudenį telkšo kaip atviri vandens plotai. Vasarą jie arba perdžiūsta, todėl įeinami neklampojant (nors iš po kojų kartais ir sunkiasi vanduo), arba būna su vandens sluoksniu, bet apaugę viksvomis, aštriosiomis viksvomis (taip seniau vadino šakotąją ratainytę, (*Cladium mariscus* L.), kartais ir kitais vandens augalais. Raiste būna ir didesnių, tinkamų dirbti, ir mažesnių salelių, tiek tik žoline danga nuklotų, tiek ir medžiais ar krūmais apaugusių, taip pat pievų bei kitokių struktūrų.

Būdingos raisto sudėtinės dalys – ežerėliai ir ežerai, papratai apvalūs arba ovalūs. Žemapelkėse jie dažniausiai žuvingi, su geležinėmis varlėmis (vėžliais), tritonais bei kitais vandens gyvūnais, lankomi ančių bei kitų vandens paukščių, o aukštapelkėse – juodi, tyri, t.y. dažniausiai tamsaus vandens be gyvūnų”.

Gana būdingi ežerėliai nemūnos. Tai dažniausiai truputį lenkti, pailgi ežeriukai. Kartais jie išsidėstę tolokai vienas nuo kito, kartais gana arti, tarsi virtinė. Nemūnų būna uždary, kelios jų gali jungtis požeminėmis protakomis. Žemapelkėse nemūnos dažniausiai būna žuvingos, o aukštapelkėse – nežuvingos. Nemūnų nežuvingumui paaiškinti yra legenda. Esą nemūnose žvejoję ir laumai (mitinės būtybės), ir žmonės. Žuvų visiems pakakę. Žmonės pasiuntę pas laumus žygovą (pasiuntinį) ir

paliepę jų nemūnose nebežvejoti. Laumai išeidami išsivedė ir žuvis. Net sausomis vasaromis nemūnos neišdžiūsta.

„Panašūs į nemūnas, tik gerokai mažesni – akivarai. Drėgnu metų laikų jie būna pilni vandens, o kai sausa, vanduo labai nusenka ir jo paviršius apsitraukia menka augmenija. Patekus į akivarą iš jo išlipti labai sunku, nėra į ką atsiremti, nes jo dugne vien skystas dumbblas.

Atviro vandens plotai būna ir valkos. Tai neužžėlę arba tik pakraščiuose augmenija apaugę, vasarą neišdžiūstantys negilūs ežerėliai ant kieto mineralinio, dažniausiai geležingo pagrindo. Panašios yra ir palios, tik jos dažniausiai būna didelės, netankiai apžėlusios viksvomis. Pavasarį ir rudenį jose telkšo atviras vanduo, o vasarą jos apželia viksvomis, šienaujamos.

Balose pavasarį ir rudenį būna atviro vandens. Vasarą jos nusenka, apželia vikšriais, švyliais (nuo jų baltų sėklų kristukų, matyt, bus ir vardas kilęs, nors baltalomis, baltomis, balčiais vadinami ir ežerai su šviesiais atabradais, rudenį besikoncentruojančiomis miglomis, žodžiu, su daug baltumos). Nenusakoma tyro vandens spalva. Norėtųsi manyti, kad tai skaidrus, bespalvis, lyg šaltinio vanduo. Tačiau visos tyro vandens nuorodos (žaidzdoms plauti, tvarstyti ir kt.) rodytė rodo, kad tai turi būti tyrumų, viržinių samanynų vanduo.”

Kiminai, dėl jų dezinfekuojančių savybių, senovėje buvo naudojami gydymui. Jais tvarestė pragulas, sunkiai gyjančias ir pūliuojančias žaizdas. Matyt, tokio- mis savybėmis gali pasižymėti ir aukštapelkių vanduo.

Mokslininkai yra nustatę, kad

kad durpės – puikus absorbentas. Jos gali išvalyti metalais ir net radioaktyviosiomis medžiagomis užterštą vandenį.

„Raistų pakraščiuose dažnai būna prasisunkiančio šaltinio vandens. Beveik visada toks vanduo būna šaltas, skanus, tinkamas gerti. Pagal tekėjimo būdą jis vadinamas įvairiai: šaltiniu – jei nuo aukščiau srūva į kokią nors didesnę ar mažesnę (kartais ir padarytą) duburiuką; paversmiu – jei nuo aukštesnio kranto labai lėtai į apačią sunkiasi plačia (pvz.: 1 – 1,5 m) juosta (prie paversmių dažniausiai būna klampu ar net labai klampu); versme – jei vanduo iš dugno muša į viršų, kilnoja, bet nelabai aukštai, tik smulkias smilteles; verdene – jei iš apačios į viršų muša stipri srovė, judinanti ir žvyrą.

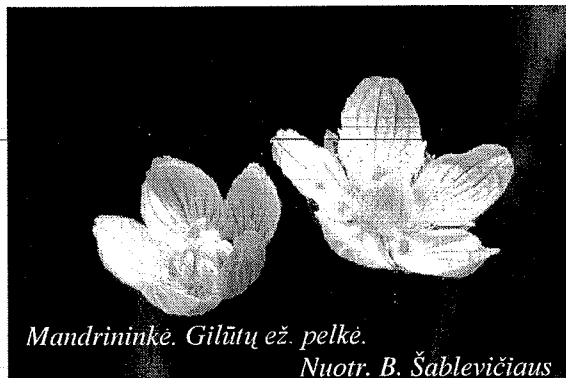
Raistai gali būti uždari, t.y. į raistą nei įteka, nei išteka koks nors upelis ar upeliai. Tačiau dažniausiai didieji raistai būna „kiauri”, t.y. į raistą įteka vienas ar keli upeliukai, išteka irgi vienas ar keli upeliukai. Labai dažnai upeliukas vingiuoja raisto pakraščiu, prie mineralinių krantų.

Mineraliniai pelkių ar raistų krantai arba kiti dariniai raistuose irgi turi savus ir gana įvairius pavadinimus. Į juodapurpines (žemapelkes) įsiterpusieji pusiasaliai arba didokos lėkštos salelės, tinkamos ir gyventi, ir ribotai dirbti, vadinamos musteikomis.”

Netoli šiaurinės AN parko ribos yra Musteikių, Alksniškės, Liūniškės kaimai. Šių kaimų pavadinimai byloja apie kažkada čia buvusių didelių pelkynų kaimynystę.

„Gerą ir netrumpą mūsų protėvių pažintį su pelkėmis rodo ir gana įvairūs įrengimų pelkėse pavadinimai: pakasas – koks nors slaptas praėjimas, esantis po vandeniu ar kiminių danga

Nukelta į 9 psl.

Mandriniškė. Gilūnų ež. pelkė.

Nuotr. B. Šablevičiaus

Atkelta iš 8 psl.

(beje, Pakaso ežere reikia ieškoti urvo į saloje esančią piliavietę, čia turėtų pasidaruoti akvalangistai). Durbės – tikrieji ir greta jų esantys klaidinamieji grindiniai ant vilkablauzdžių, t. y. ozų. Klaidinančioji durbės dalis dažniausiai būna ties vilkablauzdės linkiu. Minčios – įvairūs nuolatiniai įrengimai per klampias vietas (juos reikia atsiminti). Vinčios – irgi įrengimai, bet tokie, kuriuos galima keisti ar tik tam tikrais atvejais pastumti. Dar 1943 m., kai Gervaisčio ir Minčiagirės apylinkėse buvo slepiami žydai ir vietinių žmonių turtas, belaukiant vokiečių kratų bei miško šukavimų, vinčias pakeisdavo. O kaip – tekdavo žiūrėti ką rodo pakreiptas medis, šiaudų gryžtė ar koks nors kitoks ženklas. Panašūs į vinčias ir tilčiai. Jei jų yra keli, tai gali būti ir pradžiatalčiai, ir galatilčiai. Jie gali būti vadinami pagal medynus, kuriuose yra (tada dažniausiai ir iš tų medžių padaryti), pvz.: alksniatilčiai, beržatilčiai ir kt.”

Matyt ir AN parko didžiųjų girių pavadinimai Minčiagiris ir Ažvinčiai yra kilę nuo senųjų raistų, kurie plytėjo ties šiaurine parko teritorijos riba. Minčios giria iš tiesų dar ir dabar turtinga užpelkėjusiais medynais, kuriuose gausu įvairių šlapumų, upelių bei upeliūkščių. Ažvinčiai kur kas maloniau pasitinka keliautoją. Čia vyrauja gražūs išlakūs pušynai, o šlapžemės daugiau glaudžiasi ties girios pakraščiais.

Ignalinos krašto tarmei būdinga balsių kaita, todėl pasakymas „už vinčių“, vietinė tarme, galėtų skambėti „ažu vinčių“. Matyt, Ažvinčių girios ir ežero pavadinimai kilo nuo nuorodos apie sausesnę vietovę, kuri yra toliau už didžiųjų šlapžemių su vinčių įrenginiais.

„XX a. pirmąjį trečdalį brastų ženklai didelės reikšmės nebeturėjo. Laikai buvo ramesni, daug kur buvo per pelkes pravesti skynimai, t. y. ant kirstų krūmų su-

pilti žvyro pylimėliai. Vyresnieji piemenys arba ustovas (iš rusų k. ustav – įstatas, taisyklė, norma) (t.y. pagyvenęs žmogus, piemenų viršininkas, nei kerdžius, nei skerdžius, mat skerdžius – ustovo padėjėjas, kuris, reikalui esant, pripjauna sergantį ar susižeidusį, vilkų apdraskytą gyvulį, kastruoja ir kt., o ustovas negali kruvintis rankų, nes tada vilkai puls bandą, pjaus gyvulius), nubraižydavo pradedantiems piemenims įvairius ženklus, o jie turėdavo pasakyti, ką reiškia. Brastų ženklų buvo gana daug (kelios dešimtys), dažniausi jų tokie: didelė ir maža pėda greta – pereis didelis ir mažas; didelė kanopa ir maža kanopėlė – galima perginti ir avis, ir karves; jei viena kanopa – avių ginti negalima (mat susitępusių avių vilna kur kas blogesnė), avių galima ginti tik negiliai me raiste, kur jai tik ligi papildvės; apvali kanopa tarp dviejų bruožų – galima važiuoti vežimu; tik arklio kanopa – galima arklius pervesti; „paukščiuko“ ženklas – tik skriste perskrisi, t.y. žvalgykis liauno medelio – beržiuko, lipk ir nusileisi kietumon kitoje pusėje; jei žuvies ženklas – reikės plaukte plaukti; jei žuvies ženklas lenktas – teks panerti, t. y. bus kokia nors atsitiktinė ar tyčiomis padėta šiekšta ar koks nors kitas kliuviny; jeigu statmena lazda – žvalgykis minčios; jei lazda įstrižai kryžma turi būti vinčios; jei brastos ženklai atviri – tinka visiems metų laikams, jei aprėžti ratu ar elipse – tinka tam tikriems metų laikams ir reikia žiūrėti, kur – prie apibrėžimo, ar jame – saulės ženklas – dažniausiai kryželis, bet gali būti ir taškas ar rutuliukas. Šaltiniuotos brastos pavojingos ir žiemos metu, nes ties jomis ledas būna netvirtas. Jeigu brastų visa sistema, tai jos labai svarbios. Kartu svarbūs ir raistai, kuriuose buvo tos brastos. Tikriausiai tai buvo ir strateginės kliūtys priešui, ir slaptos prieigos prie slėptuvių. Net ir ne taip jau seniai, 1941-1944 m., Minčiagirėje, Kazitiškio

Ilgalapė Kretuonykščio pelkėje.

Nuotr. B.Šablevičiaus

miške ir kitose Aukštaitijos nacionalinio parko vietose buvo slepiamos kelios žydų šeimos.

Ir savo saugumu, ir teikiama mis statybinėmis medžiagomis, ir kitomis gėrybėmis (uogomis, žvėrimis, paukščiais, žuvimis, vais-tažolėmis ir kt.) pelkės dar visai neseniai buvo labai svarbios, o kadangi naudingos, tai ir visada gerbiamos. Blogu žodžiu raistų niekas neminėjo. Na, įkurdindavo ten vieną kitą kipšioką, kokį vaiduoklį, vedžiojantį klaidžiais keliais. Tačiau visos tos pasakos labai jau švelnios, palyginti su kitų mūsų kaimynų ar tolimesnių papelių gyventojų pasakomis. Kad ir kokią gyvenimo sritį beimtume, visur raistas ar jo dalis būdavo naudinga, žmonėms gera.”

Sakoma, kad išmintingas žmogus net trūkumuose sugeba išvelgti privalumus. Kažkada mūsų seneliai mokėjo maksimaliai pasinaudoti sunkiausiais įsisavinamomis gamtos buveinėmis – pelkėmis – nedarydami joms jokios žalos, neardydami trapios gamtinės pusiausvyros, todėl pelkės šimtmečius saugojo ir maitino žmogų.

VOLUNGĖ

Baluošo aimana padėjo

Netoli Ignalinos miestelio yra Baluošo ežeras. Nuo senų senovės prie Baluošo stovėjo keli namai, ežero pakrantė buvo nubarstyta augsiniu smėliu, o jame augo kadagiai, virš jų ratus suko įvairiausi paukščiai. Gandai apie ežero grožį sklido iš lūpų į lūpas ir viliojo visus čia apsilankyti.

Ežeras savo bangelėmis džiugino mažus vaikus, smėliu - mamas, o tėčius pagautomis žuvimis. Žmonių, lankančių ežerą, vis daugėjo ir daugėjo, jie čia plūdo nenutrūkstamu srautu. Žmonės buvo vis piktesni ir nevalyvesni: jie kasmet ežero pakrantėse palikdavo vis daugiau šiukšlių, stiklo šukių, kitokių savo gero gyvenimo pėdsakų.

Ežeras ilgą laiką galėjo su tomis negerovėmis susitvarkyti pats, bet atėjo diena, kai jis pagalbos turėjo prašyti vėjo. Jis norėjo, kad šis padėtų jam išsklaidyti šio šlamšto krūvas... Vėjas jam kurį laiką talkino, bet ir jis pavargo... Nuo tada ežeras nebesirūpino aplinka. Atvažiavę žmonės pamatė, kad ežeras jau ne toks, nustojo jį lankyti, o ežeras taip ilgėjosi vaikučių juoko. Jis norėjo, kad žmonės atvažiuotų ir džiaugtųsi juo, jo pakrantėse perinčiais paukščiais. Kai žmonės vis nesirodė, ežeras paniuro ir užsisklendė savyje, nustojo puošti žibančiomis bangelėmis ir vaikyti padūkčius laumžirgius.

Savo bangeles jis įdarbino - liepė joms auksaspalvį smėlį ridenti į ežero vidurį. Jos rideno smėlį tol, kol jame susidarė sala. Tuomet ežeras išrovė iš krūtinės savo skaudančią širdį ir, ištiesęs savo melsvą ranką, kuri tapo upeliu, padėjo ją į šios salos vidurį. Joje pasidarė mažytis ežerėlis. Jo paviršius tuoj pasipuošė gražuolėmis lelijomis, pakrantėse lizdus vėl suko paukščiai.

Apie tai sužinoję žmonės norėjo nuplaukti į tą salą. Bet ežeras jau nebenorėjo jų draugijos. Dabar, kai tik ten pasirodydavo žmogus, iš mažojo ežerėlio dugno pradėdavo kilti didžiuliai dujų burbulai, žmonės pagalvodavo, kad tai ežere gyvenančio drakono darbas ir nebeplaukdavo toliau. Kai ežerui pasidarydavo labai liūdna, jis imdavo vaitoti. Jo aimanos sugrįždavo devyniais aidais.

Žmonės, kurių širdys dar nebuvo sudiržusios, išgirdo jo aimanas, suprato jo skausmą ir netoli ežero įkūrė Aukštaitijos nacionalinį parką, kurio darbuotojai dabar jį saugo, rūpinasi ir padeda apvalyti pakrantes nuo neišauklėtų žmonių paliekamų šiukšlių.

Milda Savickaitė

Ignalinos Č.Kudabos pagrindinė mokykla,
5a klasė.

IGNALINOS LEGENDA

Tai nutiko seniai seniai, kai po karaliaus Mindaugo klastingo nužudymo susilpnėjusi Lietuva vėl pradėjo atgauti tvirtybę, tapo galinga valstybė. Tuo metu Vilniaus soste įsitvirtino Gediminas, išvalgus ir protingas valdovas, drąsus karžygis.

Tą dieną kunigaikštė Lina ilgai rymojo prie lango. Ji sėdėjo aukštame pilies kuore, iškilusiame ant aukšto Ginučių kalno. Langas buvo siauras, skirtas lankininkams priešus aštriomis strėlėmis vaišinti, bet pro jį matėsi net tolių toliai. Šalia skaisčius saulės spindulius gaudė Linkmeno ir Ūkojų ežerų mėliai, už jų gūdzia žalia siena stėjo Ažvinčių giria, ją kirtė vingiuota Žeimenos upė, pasidabinusi įvairaus dydžio ežerų karoliais. Tolumoje virš aplinkos pakilusios ryškėjo Būdakalnio, Nevaišių, Ledakalnio viršūnės. Buvo graži, saulėta diena, visa, kur bepažvelgsi, džiaugėsi gyvenimu, tryško gyvybės vers me. Nagingas kalvis buvo dievas Teliavelis, nukalęs tokią skaisčią Saulę, kad jos dėka tarpsta ir veši gyvybė, tikra atgaja.

Tačiau merginos akys neklaidžiojo po apylinkės grožybės. Jos žvelgė tik į proskyną, kertančią girią pietų link. Kunigaikštė akyrai stebėjo kelią, vedantį į Vilnių, sosto miestą. Ji buvo taip susikaupusi belaukdama, kad nepastebėjo, jog ir iš girių į pilį yra nukreiptos akys. Tik po ožekšnio krūmu pasislėpusio jauno vyro žvilgsnis nieko gero nežadėjo, šmirinėjo po pilies sienas, įdėmiai vertino tvirtus, ažuolinius vartus. Į merginą kuore jis neatkreipė dėmesio, juolab iš toli menkai ją ir tematė.

Nežinia, oi, nežinia, kas nutiktų, jeigu jų akys tada susitiktų. Gal ir ši istorija visai kitaip pakryptų. Tačiau tąsyk dievai nepanorėjo, kad jie vienas kitą pamatytų. Jaunam vyrui labiau rūpėjo suskaičiuoti pilį saugančius karius, įsidėmėti jų ginkluotę, o ne dairytis merginos.

- Viskas klostosi mūsų naudai. Kunigaikštis Gavaitis su savais dar su Gediminu. Pilis apytuštė, bus lengvas grobis, - tyliai sušnaražėjo vyro lūpos. Jis patenkintas apsisuko ir prie žemės priglūdęs, paknopstomis pasileido į tankmę. Mažoje laukymėje, pamatęs žirgus, sustojo, išdidžiai atsitiesė. Ginklanešys jam padavė platų baltą apsiaustą su dideliu juodu kryžiumi ant nugaros.

- Dievas su mumis, - tarė, atsakydamas į nebylų, klausiantį ginklanešio žvilgsnį ir užšoko ant balno.

Magistras atneštomis žiniomis buvo patenkintas.

- Riteris Ignas - drąsus ir šaunus žvalgas. Rytoj, broliai, dar

saulei nepatekėjus, pakilsime į žygį. Pačirškinsime tuos pagonyš Linkmenų pilyje.

Saulė jau persirito į kitą pusę, praėjo pietų metas, bet kunigaikštė Lina vis nesitraukė nuo lango. Ji nejautė nei alkio, nei laiko. Aplink ją viskas tarytum sustingo, sustojo, net lengvas vėjelis nurimo. Liko tik viską apgaubiantis laukimas:

- Kada gi pasirodys tėtis su savo kariais sakalais?

Juodą mintį, kad nesulauks pasirodant savųjų, mergina vijo nuo savęs tolyn, bet ji retsykiais, nevalia vėl sugrįždavo. Ir buvo dėl ko nerimauti. Kunigaikštis Gavaitis išvyko ne į medžioklę, ne taurų, stumbrų pavaikyti, bet, Gedimino pakviestas, į karo žygį. Didysis kunigaikštis drąsiai ir išmintingai plėtė Lietuvos valdas. Neseniai sūnų Narimantą įkurdino vietininku į Novgorodą, užvaldė Smolenską. Dabar su maskoliais susikibo dėl Možaisko, o iš ten ir Maskva jau bus ranka pasiekiamama...

Neramios žinios skriejo ir iš Vakarų. Vokiečių kryžiuočių ordinas, išsiuostęs, kad pagrindiniai Gedimino pulkai pasuko į rusų žemes, nutarė pasiautėti Lietuvoje, prisiplėšti grobio. Žvalgai pranešė, kad didelis jų būrys artinasi ir prie Linkmenų. Po dienos kitos jie gali pasirodyti šalia pilies sienų.

Kunigaikštė Lina nebuvo iš bailiųjų. Tėvai ją auklėjo kitaip nei kitas merginas. Motina mokė moteriškų įgūdžių bei amatų ir ruošė ją visavertei motinystei, tėvas gi, vienturtę turėdamas, atvirkščiai - medžioklės ir karo meno. Kunigaikštei tiko kario rūbai, tarp lankininkų pasižymėjo taiklumu ir kalaviju kirtu neprasčiau už vyrus. Tačiau iki šiol visada šalia jausdavo galingą tėvo stotą, rūpestingą jo žvilgį. O dabar ji viena vadovauja piliai, jai gali tekti ir ją ginti.

- Perkūne griausmavaldi, suteik mūsiškiams stiprybės, kad rankos, kertant priešą, nedrebėtų, kad žirgai nekluptų, su vėju parneštų juos namolio... - kunigaikštė pakėlė akis į dangų. Viršuje nebuvo nė vieno debesėlio. Jos akių ir dangaus žydrynė susiliejo į vieną visumą.

Mergina sustingo laukdama ženkle. Netrukus ji viltingai aiktelėjo. Skaisčiame danguje, kur it vienvaldė karaliavo saulė, pasirodė mažas, juodas taškas. Jis, sparčiai artėdamas, augo, įgavo aiškų pavidalą. Tai buvo kilnusis erelis. Šis didelis, plačiasparnis paukštis iškilmingai, beveik neplasnodamas sklendė pilies Nukelta į 11 psl.

Atkelta iš 10 psl.

link. Priartėjęs, pradėjo sukti ratus.

- Tai geras ženklas. Galingasis Perkūnas išgirdo mano prašymą, - kunigaikštytei akmuo nukrito nuo širdies. Ji linksmai nusišypsojo.

Pamatyti kilnųjį erelį - tikrai geras ženklas, bet niekas, net Linkmenų žynys, negalėjo kunigaikštytei pasakyti, kada išsipildys šį pranašystę.

Pirmieji prie pilies, deja, artėjo kryžiuočiai. Jos gynėjai dar ramiai miegojo, kai žinią apie klastingą priešą, atnešė žvalgas, visas suplukęs nuo greito jojimo. Bloga naujiena viesulu apskriejo pilį. Pakirdo visi, ir dideli, ir maži.

Kunigaikštė Lina pasirodė apsirėdžiusi kario drabužiais, prisijuosusi kalaviją, rankose laikė lanką, už nugaros pupsojo tauro odos strėlinė, pilna strėlių. Jos pasidžiavimas - ilgos, gelsvos kasos buvo susuktos ir paslėptos po šalmu. Buvo rami, pasitempusi. Nurodymai iš jos lūpų skambėjo įsakmiai, vyriškai. Prašalaitis, jei toks būtų, nesusiprastų, jog pilies gynybai vadovauja mergina.

Kiekvienas žinojo, ką reikia daryti. Vaikai pradėjo kurti laužus, moterys - iš šulinio semti vandenį, ruošėsi gesinti gaisrus. Be to, pylė vandenį ir dervą į puodus, jau sustatytus ant laužų. Nekviestų svečių laukė verdantis vanduo ir įkaitinta skysta derva.

Vyrai sustojo ant gynybinės sienos, įsitaisė kuoruose. Netrukus visose šaudymo angose sublizgo aštrios strėlės, pasiruošusios tarsi piktos širšės gelti priešą. Priartėjus, jų lauktų dar ir iečių lietus. Jos sunkios, iš viršaus sviestos galėjo prakirsti bet kokius kryžiuočių šarvus. O tų, kurie priartėtų prie sienų, lauktų verdančio vandens vonios ir degančios dervos užkandis.

Pilis, iš šalies pažvelgus, atrodė gana grėsmingai. Tačiau ne tik kunigaikštė Lina, stovėjusi greta karių, žinojo, kad gynėjų yra mažai, o stoti vietoje sužeisto ar kritusio nebus kam.

Todėl magistras, greitai apsiautęs pilį, nieko nelaukdamas, pradėjo pulti. Iš pradžių, tikėdamasis sukelti gaisrus ir paniką, apsvaidė degančiomis strėlėmis. Bet moterys ir vaikai tam buvo pasiruošę. Iš anksto prisemtais kibirais gesino klastūnę ugnį, kur galėjo, trypė ją kojomis. Ugnies deivė Gabija buvo palanki gynėjams, ji nepanoro pasiautėti pilyje.

Apgultieji irgi atsakė strėlėmis. Bet jos įsidrąsinusių kryžiuočių nesusistabdė. Nenumaldė jų ir taiklios ietys. Vietoje kritusių ir skausmingai vaitojančių stėjo kiti, ištroškę lengvo grobio. Vieni šaudė į gynėjų lankais, neleidami jiems laisviau judėti, kiti prie sienų tempė ilgas kopečiais, treči jau bandė jomis kartis į viršų. Ir, aplieti verdančiu vandeniu ar degančia derva, klykdamie nesaviais balsais, krisdavo žemyn.

Bet karštos, užpuolikų sprandus plikinančios ir svilinančios vaišės seko, o vietoje pavaišintų ir nuo skausmo besiraitančių ant žemės kryžiuočių stodavo kiti. Kai kur jau vyrai ant sienos susikibo kalavijais vienas prieš vieną. Atsirado aukų ir tarp gynėjų.

Kryžiuočiai, norėdami visiškai palaužti gynėjų, užtraukė pergales giesmę. Bet jų balsai plačiai neplito, nuo girios aidas nesugrįždavo, nes miškų deivė Medeina irgi buvo gynėjų pusėje, ji sugėrė tuos garsus, neleido kryžiuočių džiugesiai įsiveišpatauti aplinkoje. Tačiau apgultųjų padėtis vis tiek prastėjo, darėsi kritiška, nors jie ir nenuleido rankų, stėjo į žūtbutinę kovą.

Kunigaikštė Lina buvo jau visa sukaitusi. Nežinia kelim tam kopėčiomis ropojančiam kryžiuočiai skėlė kalaviju per šalimą. Šis nespėjo ir garso išleisti. Verto ant žemiau įsikibusio bendro. Kol anas purtėsi lavono, atsirado atokvėpio sekundė. Kunigaikštė metė žvilgsnį aplinkui. Virš pilies vėl pasirodė kilnusis erelis. Jį pamatė ir žynys.

- Perkūnas visagalys su mumis! - sušūko jis, keldamas gynėjų ūpą.

- Kur tu, tetuši mano mielas? Negi vilties ženklas mane suklaidino? - tyliau, tik sau, tarė kunigaikštė, vėl grėsmingai virš galvos išskeldama kalaviją. Ir nespėjusi jo nuleisti, o, džiaugsme, išgirdo nuo girios sklindantį galingą lietuvišką "Valio...!"

Šį kartą deivė Medeina padvigubino, patrigubino pergalingą lietuvių šūkį:

- Va...liooo...! Va...liooo...! Va...liooo...!

Tėvo sodrų balsą ji atpažino iš karto. Sudrebėjo iš džiausmo merginos širdis. Sudrebėjo ir kryžiuočių gretos, pamačiusios, kad prie jų, iš užnugario artėja grėsmingas karių būrys. Pilies priegose užvirė mūšis. Gynėjai irgi sušoko ant žirgų, ir kunigaikštės vedini, tarsi viesulas išskriejo pro vartus padėti saviškiams.

Kunigaikštis Gavaitis pasuko žirgą magistro link. Jam kelia pastojo riteris Ignas. Jaunuolis kovėsi narsiai, bet ne jam sustabdyti patyrusį karvedį. Kunigaikštis sunkiu kalaviju talžė riterį, o kai pamatė prie jo lekiančią žaižaruojančiomis akimis dukrą, kirtu iš visų jėgų. Riteris sunkiai sužeistas nukrito nuo balno. Tačiau buvo taip įsiauđrinęs, kad vėl atsiplėšė nuo žemės ir svirduliuodamas bandė pakelti kalaviją.

- Na, ir drąsuolis, - šyptelėjo į barzdą kunigaikštis, gerbiančias ir suprantantis vyrišką kovą. Bet jam reikėjo ne eilinio riterio, o paties magistro. Todėl prie nublokšto kario negaišo, tik šūktelėjo Linai: - Pasimankštink, dukrele, pribaik kryživį!

Netrukus ir magistras pajuto kietą kunigaikščio Gavaičio ranką. Kai jis krito, kryžiuočiai visiškai pakriko. Pasileido bėgti, slėptis girioje. Mūšis greitai rimo. Netrukus neliko nė vieno jojančio ar stovinčio kryžiuočio. Aplink piliakalnį buvo nusėta žmonių kūnais. Sklido sužeistųjų aimanos ir dejonės.

Tėvas su dukra vėl susitiko.

- Ačiū, dukrele, kad apgynei pilį, išsaugojai mūsų protėvių lizdą, - kunigaikštis stipriai ją apkabino. O po to lyg tarp kitko paklausė: - O tą kryživį ar pasiuntei į dausas?

Nuleido akis kunigaikštė Lina, nes nenorėjo nei meluoti, nei teisybę sakyti. Nes neįvykdė ji tėvo įsakymo. Kai prijojo, sužeistas riteris jau suklupo ant kelių ir negriuvo tik dėl to, kad buvo atsirėmęs į kalaviją, įbestą į žemę. Jis buvo nors ir priešas, bet bėjėgis, todėl ir nepakilo merginos ranka. Ji puolė dar besipriešinančius karius.

Dabar, tėvo paklausta, kunigaikštė susidomėjo to riterio likimu, nutarė jį surasti, juolab žmonės jau rinko iš mūšio lauko sužeistuosius.

Šarvuotas vyras su baltu, krauju aptaškytu apsiaustu gulėjo ten pat. Jo galvą dengė geležinis šalmas, kuriame buvo tik nedidelės kiaušymės akims ir burnai. Kunigaikštė panoro iš arčiau pažiūrėti. Ji nušoko nuo žirgo, pasilenkė ir atvožė antveidį.

Pamatė jauną, labai dailų veidą, apgaubtą šviesiomis garbanomis. Jis buvo užsimerkęs. Kunigaikštė palinko pažiūrėti ar riteris kvėpuoja. Staiga jo vokai pakilo ir abiejų akys susitiko.

- O, Laima, laimės ir dalios deive, ką tu su manimi darai...! - šūktelėjo kunigaikštė. Jos balti skruostai užsiplieskė raudoni, širdis nerimastingai suplakė.

- O, Dieve, kokie nuostabūs Tavo angelai... - vos krutindamas lūpas, pratarė riteris Ignas, iš pradžių pamanęs, kad jį žuvusį, šventas Petras jau priėmė į rojų.

Taip, tai buvo meilė iš pirmo žvilgsnio. Šis jausmas buvo toks ūmus ir gilus, kad kunigaikštė Lina viską pamiršo. Ir tai, kad jis atėjo čia su kardu rankose, ir tai, kad buvo ne lietuvis ir ne jos tikėjimo, o vokiečių krikščionis.

Riteris Ignas, pagaliau suvokęs, kad sužeistas guli ne rojuje, o priešų žemėje, irgi nieko negalėjo su savimi padaryti. Suprato, kad mergina, dėl kurios taip netikėtai, staiga pametė galvą, yra pagonių kunigaikštė, tačiau negalėjo širdies suturėti. Ji neklausė proto, kuždančio, kad ji jam ne pora, kad jį, šventosios Marijos karį, pasmerks Dievas ir artimieji.

Nakties sulaukusi, kai visa pilis šventė pergalę, alų midų gerė, kunigaikštė Lina vėl pasirodė mūšio lauke. Tolyne nusviedė kryžiumi padabintą apsiaustą, nuėmė nuo riterio nekenčiamus šarvus, perrišo žaizdas ir, užkėlus ant žirgo, slapčia nuvežė Būdakalnio link į girią.

Nukelta į 12 psl.

Atkelta iš 11 psl.

Sugrįžo pilin džiaugdamasi, kad niekas jų nepastebėjo. Puota buvo pačiame įkarštyje.

Neklydo ji - žmonės jų nematė. Tačiau nuo dievų akių niekur nepasilėpsi. Jie viską mato, viską žino.

Perkūnas griausmavaldis labai susikrimto, stebėdamas, kaip meilei Lina su riteriu apsieina. Paguldžiusi palaukė, plovė jo žaizdas, kepė ant laužo sugautus meksrus... Jei tai būtų kita mergina, greičiausiai ją tuoj pat nubastytų. Bet čia buvo kunigaikštė Lina, jo numylėtinė. Ji buvo jauna, graži ir lietuvių dievus nuoširdžiai garbino, aukų negailėjo.

Perkūnas sapne pasirodė Linkmenų žyniui ir atskleidė kunigaikštės Linos paslaptį. Tačiau išdidi mergina nepakluso žynio įkalbinėjimams. Gražuolei Aušrinei, meilės deivei, sužėrėjus danguje, vėl išsiruošė pas mylimąjį.

Kai du jaunuoliai susitiko ir jų lūpos susiliejo ilgame bučinyje, Perkūnas neišlaikė - trenkė į juos galingu žaibu. Susiūbavo, sudrebėjo deivė Žemyna, žemės motina ir prasišė, priimdama įsimylėjusiųjų kūnus. Ten, kur palau-

kėje gulėjo Ignas, atsirado Palaukinio ežeras, kur Lina plovė jo žaizdas - Paplovinio, kur žvejojo meksrus - Mekšrinio, kur pasitiko mirtį ilgame bučinyje - Ilgio ežeras.

Nuo galingo žaibo smūgio pabudo ir Linkmenų pilyje miegojęs kunigaikštis Gavaitis. Iš žynio sužinojęs, kur gali būti jo dukra, puolė jos ieškoti. Tačiau tik rado Dievo rykšte paženklintą žemę ir kelis naujus ežerus.

Didžiulė, juoda nevilts apėmė kunigaikštį. Ten, kur tarsi aklas eidamas kunigaikštis Gavaitis rovė savo plaukus, išaugo Vidiškių miškas, kur verkė raudoji - du ežerai Gavais ir Gavaitis.

Ilgai žmonės iš lūpų į lūpas perdavinėjo istoriją apie didžią dviejų jaunuolių meilę. O kai pradėjo kurtis tarp tų gražių ežerų, tai nutarė įamžinti Igno ir Linos atminimą ir naująjį miestą pavadino Ignalina.

Isiklausykite, kaip nuostabiai skamba: "Ig-na-li-na!"

Šis garsas nūnai toli sklinda, visiems primindamas skaisčią pagonės ir krykščionio meilę, jų pasiaukojimą.

Vytautas Žeimantas

Prisiminimo diena bus...

Rašinyje tokiu pavadinimu („Gimtinė“, 2004 m. spalio 1-31 d.) teigiu, kad negaliu susitaikyti su viena klajūne mintimi, persekiojusia šešiasdešimt metų. Ginučių kapinaitėse amžinam poilsiui atgulė tetėno Juozapo Tijūnėlio brolis Albertas, gyvenęs Bubuliuose (Ripelialaukyje). Žavus, aukštas, barzdotas, guvus dvidešimtmetis vyras, darbštus ir protingas, visų mylimas žmogus žuvo baigiantis karui, pirmaisiais rezistencijos metais.

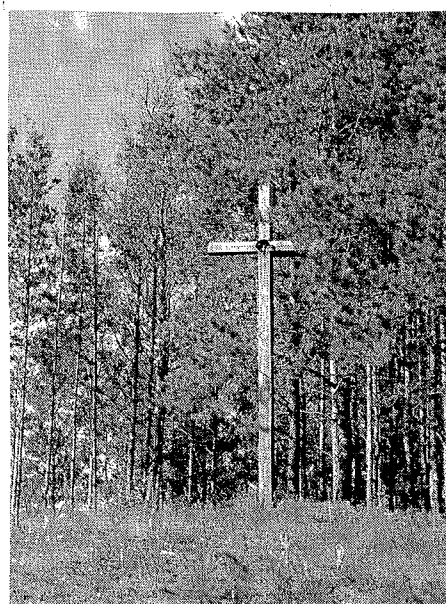
Alberto Tijūnėlio ir Petro Paukštės žūties aplinkybes papasakojo ginutiškis Fortunatas Ivanauskas. 1945 m. pavasarį jis su kitais jaunuoliais slapstėsi nuo bolševikų. Stalino kareiviai su sribais, atvažiavę į Ginučius, ieškojo vyrų kariuomenei papildyti žygiui ant Berlyno link. Išnaršę kaimo pastatus, jų pašalius ir papupio krūmus, rado tik senus žmones ir vaikus. Sulipo į automašinas, kad išsidangintų kitur.

Fortunatas Ivanauskas toliau nuo kaimo budėjo sargyboje, todėl matė, kaip iš įrengtos Papiliakal-

nėje slėptuvės apylinkių vyrai palėdėjo raudonuosius. Prasidėjo aršus mūšis. Iki dantų ginkluoti kariškiai kulkosvaidžiu nužudė du jaunuolius, nenorėjusius tarnauti svetimiems. Fortunatas Ivanauskas sako, kad žeminės vietą ir dabar būtų nesunku surasti. Netoli jos, pasak pasakotojo, esąs užkastas butelis su dokumentu, įvardijančiu dešimties vyrų pavardes.

Pokalbis su Fortunatu pasibaigė tuo, jog nutarėme, kad būtų prasminga paminėti žuvusiųjų miškuose šešiasdešimtąsias žūties metines, prisiminti tėviškenus, padėjusius galvas už laisvę. „Mums reikia liepų alėja pakilti ant kalvos, nusilenkti tiems, kurie pasirinko kelią rizikuoti gyvybe tėvynės miškuose. Bus ramiau širdyse, juk ne su saule gyvename. Pasikalbėsiu su geranoriškuoju Linkmenų seniūnu Jonu Alekna“ - pasakė jis.

Tikėdamasis, kad toks pokalbis įvyko, Naujųjų 2005 metų išvakarėse telefonu kalbėjau su p.J.Alekna. Jis patvirtino, kad pavasarį bendromis pajėgomis ant

Ginučių kapinačių kalnelio pastatysime stogastulpį „Žuvusiems miškuose“. Prašysime garbų kunigą Jurgį Kazlauską koncelebruoti šventas mišias. Šventė turi būti verta rezistencijos vyrų žūties.

Ant lentos, primenančios ažuolo lapą, jau iškalčiau prisiminimo žodžius. Galvoju, jog Ginučių kaimo vyrai, nuo kurių pastangų priklauso stogastulpio sienelės ir stogo pagaminimas, jau išvažiavo į gražintus nuosavybės miškus kirsti medžio, mačiusio šį tragišką įvykį...

dr. Romualdas Šimkūnas

Balti gandrai baltame berže

Poetinis žvilgsnis nuo deivės Lados kalno žvelgiant į "Ladakalnį" - Aukštaitijos nacionalinio parko metraštį ir gamtos almanachą.

Vietoje prologo

...Žiema – kaip gulbės pūkas!... Žiema – kaip sidabras!.. Kai nutilsta labanoro dūda grojančios, vienišų vilkų staugimą primenančios pūgos ir saulė pribarsto aukso kruopelių baltose lygumose ir baltuos kloniuos, baltose tarpumiškėse ir bronzinių nendrynų užstotose paežerėse, pasigirsta nuostabi tylos muzika. Regis, širdyje pražysta senojo sodo vyšnios, suskamba iš tyro porceliano nulieti pakalnučių varpeliai ir gale seno kaimo kankliuojant zylėms, kazokėlių ima šokti besišypsantis zuikelis iš vaikystės pasakų.

Prisnigo mano numylėtuose kraštuose. Prisnigo Labanoro girioje, saugančioje pagoniškųjų dievų Lakajos ir Peršokšnos šaltinių sakmes. Prisnigo ir Labanoro kaimynystėje - lietuviškoje Šveicarijoje ir Venecijoje, tikriausia, pėsčiojo riterio profesoriaus Česlovo Kudabos patriotiškai ir iškilmingai pavadintoje Aukštaitijos nacionaliniu parku.

Mano mintys klaidžioja po Ažvinčius, kur šventovę primena žvaigždėtą, jau pavasarėjantį dangų remiančios varinės pušų kolonos. Plasnoja, sklendo tik viename girių karaliui, girių žyniui Broniui Šablevičiui pažįstamos pelėdos ir nuo žmogaus, gamtos niokotojo, dažniausiai net ir bebros akių, slepiasi didysis apuokas. Aš kalbuosi su giriomis, miškais, su stebuklu išlikusiais pušynų šlovintojais kurtiniais ir prosenių kalba ulbančiais ir burbuliuojančiais terviniais. Mėlynojų paukštėmis - jerubėmis, kurių archaiškas vardas - virbės.

Kad nepasiklysciau grožio karalystėje, Minčios ir Daunorių miškuose, Šuminuose ir Strazduose, pirmiausia nuoširdžiai trokštu išvyti Ladakalnį. Tą vaizdingą

kalną, legendų sostą, kurį nutapyti įstengtų tik vienas meno genijus - Mikalojus Konstantinas Čiurlionis.

Brangus man tas dievų su-piltas, romantikos šalį (visi gamtą mylintys žmonės turėtų būti romantikai, idealistai, svajotojai) perlų ir deimantų karūna pasi-puošęs kalnas. Jį atradau ežerų vėjais švilpaujančioje jaunystėje, kada, kaip toje dainoje, ošė pušys, žydėjo viržiai, degė žvakės lubinų. O kaip Ginučių apylinkėse žydėjo, meilės svaigulyje alpo ievos! Kokios medumi kvėpiančios vasaros braidžiojo po gegūnių, gegužraibių liktorėliais žibančias paežerių, paupių pievas!

Džiugią žinią pranešė gamtosau-gos tėvas – Viktoras Bergas

Prisilieskime prie trijų dešimtmečių Aukštaitijos nacionalinio parko istorijos. 1974-aisiais Lietuvos gamtosaugos tėvas Viktoras Bergas nedideliame žurnalistų būreliui su džiaugsmu pranešė: "Pirmąpradės, mažai paliestos gamtos kampelyje įkurtas Lietuvos TSR Nacionalinis parkas, siekiant gimtosios žemės turtus išsaugoti ateities kartoms. Nacionalinis parkas - tai apie 300 kvadratinų kilometrų teritorija, nusi-driekusi tarp Ignalinos, Švenčionėlių, Kirdeikių, Tauragnų ir Ažvinčių. Iš pietų į šiaurę ji plyti 47 kilometrus, o iš vakarų į rytus - 15 kilometrų".

Po dienos kitos iš šviesuolio Viktoro Bergo gavau pasiūlymą: "Tamsta gražiai rašai apie gamtą. Lietuvos kūdikiui, Nacionaliniam parkui, reikia giesmės. Nuoširdžios, iš širdies. Pagalbon pasitelk Juliją Vaicekuską - kantrų bernioką, nupaveikslavusį perinčią kurtinę Ažvinčiuos, kelminius avilius Pašvoginės kaimelyje..." Julius buvo mano bendrakursis Vilniaus universitete, prilipęs

grybų rašytojo vardą, kai parašiau kursinį darbą "Jei ne grybai ir ne uogos - labanorskos būtų nuogos!" Iš pradžių pykau, o kai darbas buvo gerai įvertintas publicisto ir literatūrologo Broniaus Raguočio, didžiavausi. Dvi jonažolių vasaras, du gervių ir baravykų rudėnius keliavome su Juliumi po Lietuvos nacionalinį parką (sovietiniuose popieriuose vadinamą LTST nacionaliniu parku).

Pirmąsyk užkopęs į Ladakalnį, (tuomet buvo galvota, kad tai Ledo kalnas ir jį sukūrė šliaužiantys slibinai - ledynai) pajuto me unikalaus Aukštaitijos peizažo grožį, jo subtilumą.

1977 metų auksinis spanguolių ruduo man su Juliumi tapo švente. Pasirodė mūsų laimės paukštė, gausiai retomis gamtos, etnografinėmis fotografijomis iliustruota knygelė "Lietuvos TSR nacionaliniame parke". Rankraštį karpė, braukė tuometinė sovietinė cenzūra ("Glavlitas"). Visko ne išbraukė. Liko Sartų krašto dainiaus Pauliaus Širvio leitmotyvas: "Kas kiemelis - giesmė, kas take-lis - versmė. Žiūri tyras vanduo, krištolinis vanduo..."

Sidabro ir krištolo karoliai

Su Aukštaitijos nacionalinio parko leidinio "Ladakalnis" skaitytojais, jo redaktore, darbščiaja bičių bite - kamane - Dalia Savickaite, norisi pasidalinti ke-lionių, nuo kurių prabėgo arti trijų dešimtmečių, išgyvenimais. Tada rašiau: "Dvi ilgiausios rinos kerta Nacionalinį parką. Pirmasis ežerų vėrinys pabertas ties Palūše ir jo karoliai - į šiaurės vakarus nuo jos, šio vėrinio gražiausi perlai: Lūšiai, Lūšykštis, Alksnas, Ūkojas, Pakasas. Rytuose - antrasis vėrinys, kuria-

Nukelta į 14 psl.

Atkelta iš 13 psl.

me žiba Gavys, Dumblis, Linkmenas su Asėku, Asalnai, Almajas. Šių dviejų rinų tarpe margais žiedais papuoštą skiauterę rodo moreninių kalvų grandinė. Čia iškilę gražiausi sostai - Salų, Pabiržės, Antalksnės kalvos, Ginučių pilialknis, Ledakalnis. Toliau į šiaurės vakarus bėga didingas kalvagūbris, kurio aukščiausia vieta - Meškakalnis...

Ledakalnio (Ladakalnio) paveikslas toks: "Ties Asalnų pabaiga - aukštas Puziniškio kyšulys. Ant jo tarsi sargybinis žvalgo si drūtakamienis ažuolas. Iš Alksno ir Linkmeno sąsmaukos patenkama prie Ledakalnio. Nuo jo viršūnės atsiveria visa lietuviškosios Venecijos grožybė. Akiračio plotas 10-12 tūkstančių hektarų. Jame - ežerų mėlės, paslaptinė girių glūduma ir žaluma. Pro pušelių bokštus regėt vaizdingos Ginučių apylinkės. Broliaujasi Linkmenas su Asėku. Iš kitos pusės mėlynuoja Ūkojas. Pakasas sužiba už Kirdeikių, o Almajas tarytum trys křištolinės taurės, spindinčios ant žalio aksomo..."

Deivės Lados sostas

Ladakalnis - ypatingas kalnas. Anot profesoriaus Česlovo Kudabos, krikščionių, kovojusių prieš sakrališką gamtos religiją, kirtusių šventas girias, griovusių aukurus, neapgyvendintas ragonomis, juodais urvų šunimis, ežere

besimaudančias merginas suviliojančiais ponaičiais - velniais pinčiukais. Vėliau buvo išaiškinta kalno, ant kurio stovint girdėt ke liolikos bažnyčių varpų skambesys, prasmė ir vardo kilmė. Prioritetas atitektone ne ledynų slibinui, sustumdžiusiam kalną. Profesorius Č. Kudaba, daktarė Eugenija Šimkūnaitė nušluostė užmaršties dulkes. Ladakalnis - vaisingumo, augumo deivės gimdytojos Lados so-

stas. Pagonybės laikais mūsų prose niai ant kalno aukojo deivei vaisius, javus, gydomąsias žoleles, grybus, uogas. Ant ažuolo šakų pakabindavo vilko, meškos dantų karolius. Ties aukuru padėdavo stumbrų, briedžių ragus.

Ladakalnio vardas įamžintas ir

Lietuvos gamtos žurnalistikos, gamtos publicistikos istorijoje. Aukštaitijos nacionalinis parkas anąmet šventė savo gyvavimo trisdešimtmetį, "Ladakalnis" - nacionalinio parko leidinys - jau dvidešimties metų gyvumo ažuolaitis, subrandinęs krašto pažinimo, gamtosaugos, folkloro ir poezijos, literatūros giles. Šį šarmotą žiemos rytą tarsi atvėręs Baublio duris, sklaidau dvidešimties metų senumo "Ladakalnio" numerius.

Žvalgytis nuo Ladakalnio aukštumos į nacionalinio parko gamtos, aplinkui gyvenančių žmonių dvasinius turtus, kultūros ir istorijos paveldą pradėta 1984-aisiais. Daug reikėjo įtikinėti valdininkus, kad pasirodytų dvimėnėsinis biuletenis "Nuo Ladakalnio". Puoselėtas, ginamas nuo neišprusėlių kritikos pasišventėlio Tautos Atgimimui, gamtosaugai Aringo Gorodeckio, talentingo, visoje Lietuvoje žinomo mokslininko, gyvūnijos ir augalijos tyrinėto-

jo, gamtos beletristo Broniaus Šablevičiaus, biuletenis išaugo į rimtą, solidų "Ladakalnį", kuris it plačiasparnė paukštė mums atneša įdomiausių žinių kas ketvirtį.

Paėmė gervės plunksną

Apie 1991-uosius "Ladakalnį" pradėjo redaguoti Vytautas Juodagalvis, 1994 metų žiemą nuo "Ladakalnio" papūtė pavasariški vėjai. Gervės plunksną į rankas paėmė išpūdingo temperamento, gyvo dvasinio grožio ir it verdinė pilna kunkuliuojančio entuziazmo naujoji redaktorė Dalia Savickaitė. Tai ji ant jubiliejinio 1994 metų "Ladakalnio" numerio, papuošto gandrų, tupinčių pamiškės beržė, nuotrauka, jaunatvišku mostu užrašė: "Jau dvidešimtą pavasarį gandrai augins jaunikius Aukštaitijos nacionaliniame parke". Ant rame viršelyje užrašė: "Mūsų parkas gimė penktadienį. Meilės, svajokių, gurmanų, romantikų dieną. Gal todėl čia ilgiausiai dirba romantiškos sielos, jaučiantys grožį žmonės".

Pirmiausia, mano nuoširdžiu įsitikinimu, šie žodžiai tinka ir nacionalinio parko kultūrologai Daliai Savickaitėi. Be šios neramuolės dabar neįsivaizduojamos etnografinės šventės, turinčios gilią tradicijas. Atgijo šventės, atjaunėjo, pagražėjo senoviniai kaimai. Senoliai tapo reikalingi jaunimui, pasakodami apie jų gimines, giminių ištakas, kaimo papročius.

Tokių kaimų - ne vienas. Štai Meironys turi Sekmines, Ginučiai - Jonines, Vyžiai, Minčia - užgavėnės, Palūšė - vasaros pradžios šventę, šv. Lauryno atlaidus. Tik nacionaliniame parke vyksta Medkopio pabaigos (Bitininko) šventė. Per laiko sumaištis primiršta, ji vėl įgavo visą savo pirmąją paslaptinę žavesį, etnografinį spalvingumą. Jos metu Senovinės bitininkystės muziejaus šeimininkas Bronius Kazlas - Krivis su vaidilutėmis aukoja senovės

Nukelta į 15 psl.

Atkelta iš 14 psl.

dievams medų, gėles. Vyksta bityninkų varžytuvės.

Bene įdomiausia šventė nacionaliniame parke - Sekminės Meironių kaime. Meironių kaimas įsikūręs ant Lūšių ir Asalnų ežerų jungties kranto. Meironiškiai tą jungtį unksimi vadina. Ja kiekvieną pavasarį plukdomos karvės į Pabiržio pusiasalio ganyklas. Karvės tame pusiasalyje palaidos ganosi visą vasarą. Karvių plukdymu ir prasideda Meironių kaimo šventė - Sekminės.

Be Dalios neapsieina nė viena šventė. Tose šventėse ir išryškėja jos organizaciniai gabumai. Dievo dovana - bendrauti ir su jaunimu, ir su senimu.

Iš kur toji Dalios įkvėpimo, darbštumo dvasia? Mančiau, iš tėvų, garbiųjų bočių (senelių) paveldėta. 2004-ųjų metų balandį, per Atvelykį (04.18), vykstant Ginučių apylinkių muzikantų šventei, melodingai almant Srovės upelei, Dalia prisiminė savo vaikystę, jaunystę.

Dukros vardas – Milda

Gimė Dalia Klaipėdoje, senoviniame mieste su stebuklu išlikusiais pirklių, verslininkų, jūros artojų: jūrininkų, kapitonų, aludarių, meno žmonių namais. Mieste, kvepiančiame žuvimi, perpučiamame marių ir jūrų vėjais. Išsaugojusiam šišioniškių (senųjų Klaipėdos gyventojų) kalbos grožio aidus. Dalios tėtis – geologas, Kuršmarėse Gintaro įlankoje darydamas grežinius sutiko savo gyvenimo meilę. Todėl pirmuosius savo gyvenimo metus ji gyveno žvejų kaimelyje Drevernoje, paauglystė prabėgo Giruliuose, kur aukso lobius slėpė Olando kepurė - legendinis kopų smėliakalnis. Vargonais grojo šturmų, viesulų sugarbanotos pušys. Bangos išmesdavo dovanas iš Perkūno sudaužytų gintarinių rūmų. Vidurinę baigė Klaipėdoje, bibliotekininkės spe-

cialybę įgijo Vilniuje. Bet likimas lėmė prisiliesti prie gamtos knygos, kitame Lietuvos kampe, toli nuo šišioniškių.

Dalia prisiminė močiutę - garbią liuteronę, prosenelę - Dievo žodžio sakytoją, gyvenusią dabartinėje liaudies skulptoriaus Vytauto Majoro sodyboje ant Minijos kranto. Dalios bočius (senelis) - nuo Laukuvos. Proseneliai - bajorai, vėliau tapę vienuoliais. Savo palikimą užrašę kilniam tikslui - giminės jaunimo mokslams. Kilmingų Gedbūdų giminės pėdsakų randama Gudijoje, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paribyje.

Dar viena romantiška detalė. Kaimo muzikantų šventėje, kur ragavau gardžią žuvienę, kaip vijurkas sukosi Dalios dukra Milda. Dalia tąsyk sakė: "Labai didžiuojuosi savo vienuolikmete liepaite. Josios vardo prasmė - Laisvė ir Meilė ją supantiems. Tikiu, kad vardas jai padės gyvenimo takuose. Kada pats esi geras, geri tau bus ir aplinkiniai. Mano vardas Dalia - daug kuo įpareigojantis, nors jo atsiradimo kilmė mūsų šeimoje gan žemiška: esu pavadinta tėvo pirmosios meilės vardu."

Aš anąmetinį reportažą iš Ginučių kaimo muzikantų šventės pavadinau "Apyaušrio Dalia ant deivės Lados kalno". Jame rašiau, kad "Ladakalnis" dienos šviesą išvysdavo remiantis idealizmu, gamtos grožio pajautimu ir meile Lietuvos šaliai.

Gegūnėm žydinti pieva

Apie gamtinę publicistiką, apie gamtosauginę spaudą mano bičiulis, Minčios girios dainius dr. doc. Romualdas Šimkūnas yra išsireiškęs taip: "Tai žydinti pieva, priklausanti nuo palankaus lietaus, gegučių kukavimo, volungių giesmių".

Bet tai dar ne viskas. Toji žydinti pieva, tos nelaistytos gėlės gali ir nuvysti. Sukandus

dantis reikia įrodinėti, jog gamtos apsauga, gamta, gimtojo krašto pažinimas - taip pat kultūros dalis.

Mūsuose, turint tokią grožio karalystę, kaip Aukštaitijos nacionalinis parkas, tokiems leidiniams, kurie gimsta Dalios Savickaitės, Broniaus Šablevičiaus pastangomis, kol kas labai sunku.

Lenkiuosi tiems, kurie kuria "Ladakalnį" (rašau: kuria, o ne leidžia!) - giedantį volungėm, žydintį gegūnėm, grojantį kaimo paganinių smuikais, prašnekantį ežerų ir miškų kalba.

O kalbą noriu užbaigti ištrauka iš mokslo vyro, įvaldžiusio plunksną prilygstančią Tado Ivanausko beletristiniam žodžiui - Broniaus Šablevičiaus - miniatūros. Pasiklausykite: "Liepsnelė - flegmatiškas paukštelis šviečiančiu raudonu veiduku ir krūtinėle. Iš to kilęs ir vardas, o rusai ją vadina dar gražiau - aušrele. Liepsnelė - sutemų paukštis. Neįprastai didelės akys išduoda jos gyvenimo būdą.

Mėgsta giedoti saulei nusileidus ir auštant. Lizdelis - paslaptingo liepsnelės gyvenimo dalis. Jį netyčia užtiksi išpuvusiam kelme, po žabų krūva, paparčiu. Todėl liepsnelės užsibūna miškuose net iki lapkričio. Raudona dėmė baltam sniege - tai miške žiemojanti liepsnelė. Ir kodėl ji užsiliko?"

Žavu! Tokių perliukų "Ladakalnio" puslapiuose gamtos išminties knygą skaitantis girios riteris Bronius yra pribarstęs nesuskaitomą daugybę.

**Rašytojas,
žurnalistas, gamtininkas
Leonardas Grudzinskas**

Bendruomenę kuriančio klausimėliai

Gyveno kartą verslininkas. Gabus buvo, apsukrus, greit suvokė verslo subtilybes. Pradėjo, kaip sakoma liaudyje, nuo šaukšto. Jaunas buvo, dirbo negailėdamas savęs, savo laiko, atsisakydamas malonumų. Vaikams trūko tėvo, žmonai vyro.

Prabėgo dešimt intensyvaus darbo metų. Verslas sekėsi puikiai. Uždirbo ne vieną milijoną. Nusprendė verslininkas "pasiimti" atostogų. Štai vaikšto jis ežero pakrante. Vasara. Žalia žolė. Gražu – saulė su paukščiais žaidžia medžių šakose. Geras, malonus jausmas širdį užplūdo. Jį džiugino galvojimas, kad štai, sunkiai padirbęs dešimt metų, turi tiek, kad gali leisti sau džiaugtis saule, maudytis ežere, vartytis baltame pakrantės smėlyje ir niekuo nesirūpinti. Verslas "įsuktas", kolektyvas "suderintas" ir puikiai dirba...

Bevaikščiodamas mato: guli smėlyje prie ežero kaimo žmogelis, jo vilos kaimynas, gana vargingai gyvenantis, bet gero būdo. Na, o kadangi širdyje giedra nuotaika, o ir šiaip jautėsi ne kartą jį nuskriaudęs, savanaudiškai pasinaudojęs naivoku kaimo žmogumi, nusprendė verslininkas padėti kaimynui. Prisėdo prie kaimiečio, ėmė kalbėti, patarinėti, planuoti, siūlyti, kaip kaimiečiui prasimanyti pinigų. Rodo ranka - ežeras čia pat, žuvies yra, tik imk ir semk. Uždirbsi pirmus pinigus, žmonių nusišamdysi, pats "įsuksi" kaimo turizmo verslą. Žiūrėk, prabėgs koks dešimt metų, tapsi pakankamai turtingas, galėsi kaip ir aš sėdėti ant ežero kranto nieko neveikdamas, džiaugtis saule, vandeniu, paukščiais... Kiek pamąstęs, kaimietis atsakė į tai klausimu: o ką aš dabar veikiu? Nutilo verslininkas ir susimąstęs ilgai sėdėjo...

Praeitą žiemą lankiau keletą kursų apie bendruomenės kūrimą. Nereikėjo niekur važiuoti - lektoriai patys atvažiuodavo, pietumis vaišindavo, literatūros atveždavo.

Nors jie dažniausiai išvažiuodavo nustebinti kaimo žmogaus abejingumo, baime ir netikėjimu ką nors pakeisti, rezultatas vis tik buvo. Kaip sakoma: lašas po lašo ir akmenį pratašo. Pagauti idėjos apie kaimo bendruomenes, sukūrėme iniciatyvinę grupę. Mes kvietėme Linkmenų žmones į susirinkimus, kol pagaliau įkūrėme kaimo bendruomenę. Liko smulkmena - užsiregistruoti. Manėm, kibsim į darbą. Bet... keitėsi įstatymai ir mes, vaizdžiai šnekant, pakliuvome prie geležinkelio pervažos. Kol valdininkai išsiaiškino

kam, ką ir kaip daryti pagal naują įstatymą, ir vėl prabėgo keletas mėnesėlių.

Galų gale bendruomenę užregistravom. Regis, jau būtų galima kibtį į darbą, bet kažkoks kirminas, klįbantis viduje, jaukia. gerą ūpą, prognozuoja kažką nedoro... Ar mes iš tikro darysim gera žmonėms? Ir net galų gale: ar iš tikro to norime patys, ar tik pakliuvome į naujų vėjų sūkurį? Pradėjau suprasti ir tuos bendruomenės žmones, kurie po sostinės lektorių paskaitų skirstėsi su kažkokiu, net paprasta akimi regimu, nepasitikėjimu, abejonėmis.

Kaimo žmogaus gyvenimo būdas, jo mąstymas, vertybės, pasaulio supratimas skiriasi nuo miesto žmogaus. Kaimo žmogaus gyvenime, sako, net laikas teka lėčiau. Nori to ar nenori, kaimo žmogus yra priverstas artimai bendrauti su gamta, daug tiesiau jaučia gamtos ciklą

kaitą, senovėje vadintą Rėdos ratu. Net sukdamasis vasaros darbų verpete, jis sugeba sustoti ir pasidžiaugti žaidžiančiu kačiuku, netikėtai ant pienės žiedo nutūpusiu įvairiaspalviu rūbu pasipuošusiu drugeliu...

Ko gero, būtent tai pažadino manyje nuojautą, kad nuo viso to amžiais nusistovėjusio gyvenimo žavesio mus nori atitraukti... Lektoriai ir visi jiems prijauciantys ko gero prieštaras, jų skelbiami tekstai aiškina, kad bendruomeninė veikla kaip tik skatina kultūrinę veiklą,

meno sklaidą, bendradarbiavimą su gamta... Teoriškai ko gero taip, bet, mano nuomone, taip kalba tie, kurie patys tiesiogiai tokios veiklos neorganizuoja. Po visų agitacijų kurti bendruomenę man susidarė išpūdis, kad, pavyzdžiui, norint pažinti drugius, reikia išmokti teisingai juos nu-žudyti ir po to parodyti... arba kita - norint pamatyti grietelę pievoj, reikia rašyti projektą, gauti pinigų, surinkti ir sutvarkyti

galybę dokumentų. Visą tai aprašyti žiniasklaidoje, suruošti renginį ir tądien pramogauti nenusiteikusių žmogų į jį atvesti... Galų gale visa tai apipavidalinus galima bus pasigirti bendruomenės veikla, o gal net tapti aktyviausia bendruomene.

Pesimistiški tie mano žodžiai... bet nesibaiminkite - tai tik žodžių skambesys. Jei iš tiesų mums nebūtų optimizmo - nieko nė nepradėtume. Aš tikiu mūsų žmonėmis, tikiu, kad jie sugebės atsirinkti, kas jiems svarbu, o kas priemesta svetima valia. Tikiu, kad kaimo žmonės dar moka daiktus vadinti savais vardais. Nieko nedarydamas niekad ir nesužinosi ar klydai... Mes pabandysime vien todėl, kad po daugelio metų savo vaikams galėtume pasakyti, kaip atrodė mūsų laikas, kad negraužtų sąžinės, jog kažko nepadarėme, kad galėtume drąsiai sakyti: mes pabandėme, bet...

Edgūnas Kiminis

KRONIKA

Svečiuose pas kaimynus

2004 metų lapkričio 29 - 30 dienomis lankėmės Baltarusijoje, nacionaliniame parke "Braslavskyje oziora". Tomis dienomis parke vyko seminaras. Į jį ir vykome kaimyninės šalies parko direktoriaus kvietimu.

Nors atstumas tarp parkų nedidelis, tačiau kelionėje užtrukome trejetą valandų. Kelionės trukmę pailgino tuo metu vykusi pasienio kontrolės darbuotojų pamainos kaita.

Braslave mus sutiko labai maloniai, bet mes skubėjome tuo metų laiku tokį trumpą šviesos metą išnaudoti pažinčiai su šiuo garsiu nacionaliniu parku. Su nacionaliniu parku mus supažindino direktoriaus padėjėjas lankytojų priėmimui p. Vladimiras ir ekskursijų vadovė p. Natalija.

Nacionalinio parko "Braslavskyje oziora" plotas didesnis nei mūsų ir užima 69 tūkst. hektarų plotą. Parko reljefas primena mūsų: kalvotas, ežeringas, miškingas. Reljefą formavo ledynai, todėl labai daug išlikusių ozų ir keimų, kurie ir padaro reljefą ypač raiškų. Ežerų skaičius, lyginant su mūsų, yra mažesnis, bet patys ežerai nepalyginamai didesni. Jame yra 30 ežerų, kurių plotas yra 114 kvadratinų kilometrų. Didžiausias jų Driviatas (virš 3000 ha), kurio krante įsikūręs Braslavo miestas. Dalis Snudo, Strasto, Voloso, Nedrovo ir kiti ežerai.

Miškai parke užima maždaug pusę teritorijos. Dažniausiai sutinkami spygliuočiai - pušynai. Yra egly-

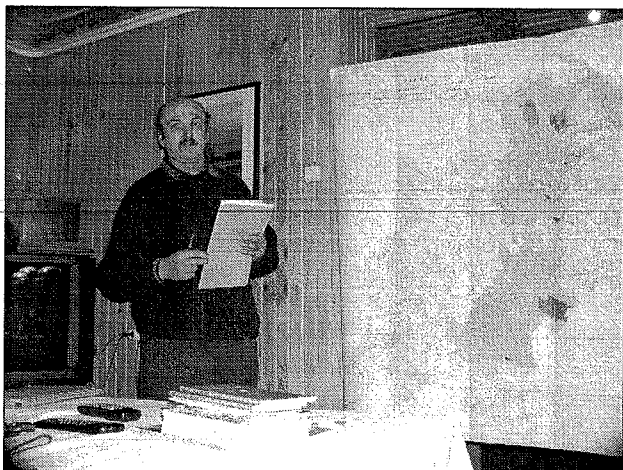
nų, beržynų, drebulynų, ąžuolynų. Ekskursijos po parką metu susipažinome ir su poilsavimo jame sąlygomis, teikiamų paslaugų paketu. Po kelionės vienoje iš parko poilsio bazių - ties Slabodkos bažnytkaimiu prie Nedvaro ežero - mus pavaišino arbata, kava, sumuštiniais, pačių parko darbuotojų virta uogiene ir ruošta žvėrienos dešra, jų šeiminių keptų pyragų. Maloniai nuteikė šeiminių vaišingumas ir dėmesys mums. Domėjimosi poilsavimo sąlygomis šioje bazėje. Šios bazės statiniai gana įprasti

mūsų akiai: juos sudaro du mūsųose vadinami "alytnamiai" ir keletas iš apvalių šlifotų rastų naujai suręstų poilsio namelių. Yra pirtis, geras rūsys pačių pasigaminėti ir miške surinktiems maisto produktams laikyti. Mus sužavėjo pavėsinė vasaros poilsiui ir labai nustebino, kad visa teritorija aptverta didžiule tvora... Gal todėl, kad mums tai buvo labai neįprastas vaizdas. Ekskursijų vadovė pasakojo, kad vasarą čia netrūksta poilsiautojų, geros sąlygos poilsiui, nuostabi gamta. Besižvalgydami nuo poilsio bazėje esančio kalniuko pamatėme puošnius bažnyčios bokštus ir paprašėme vadovės, kad nuvestų į ją.

Bažnyčia stovi Slabodkos miestelyje ant gražios kalvos. Iš šios vietovės taip pat atsiveria labai gražus kraštovaizdis. Bažnyčia stebino tiek savo išorės, tiek vidaus grožiu. Bet bene nuostabiausia buvo tai, kad mus pa-

Nukelta į 18 psl.

Atkelta iš 17 psl.

sitikęs kunigas prašneko gražia lietuviška šneka. Jo vadovaujami grožėjomės nuostabia vidaus tapyba. Bažnyčia puošiančius paveikslus tapė dešimt metų. Joje nėra nė lopinėlio tuščios vietos. Spalvos labai ryškios, ant lubų ir sienų šventųjų atvaizdai, gyvūnai, šventųjų gyvenimo epizodai. Nors daugelis mūsų – praktikuojantys katalikai, bet

tokios bažnyčios dar nieks nebuvo matęs. Be galo puošnus ir medinis altorius, yra vargonai. Kunigas pasakojo, kad nuolat sekmadienio mišiose būna apie 500 tikinčiųjų. Kunigas stebino ne tik lietuvių kalbos žinojimu, bet ir neįprasta erudicija, inteligencija bei...savo hobiu. Jis voljere augina dekoratyvinius povus, pats juos prižiūri.

Keliavome beldžiantis žiemai, tad rūpėjo, kaip ten tvarkomi keliai. Nors buvo 8 laipsniai šalčio ir nemažai sniego, keliavimo sąlygos parko keliais buvo geros. Stebino, kad ten keliuose labai mažai transporto priemonių. Keliaudami po parką aplankėme netoli pagrindinių kelių įkurtą žvėryną. Gražiam spygliuočių miške įrušti voljerai, kuriuose gyvena lapės, vilkai, elniai, jūrinis erelis ir net lokys. Nors ir laikomi voljeruose, žvėrys labai gražūs, sveikai atrodantys. Šalia šio gamtos muziejaus yra pastatėlis, kurio ekspozicijos pagalba vadovė mums pristatė parko gyvūnijos įvairovę.

Apsilankėme ir dar vienoje puikioje parko poilsia-vietėje prie Voloso ežero. Ji taip pat aptverta didžiule tvora, o į ją įvažiuojama pro didžiulius vartus. Kadangi poilsiavietė išikūrusi ganėtinai nuošalioje vietoje tai, reikia manyti, tvora tikrai atlieka jai skirtą funkciją: už tvoros lankytojai jaučiasi saugesni. Šios poilsinės pastatai taip pat suręsti iš šlifotų rąstų, yra laiptai į ežerą. Laiptai baigiasi nedidelėmis pavėsinėmis su suolais. Visi nameliai su patogumais, visur natūrali mediena.

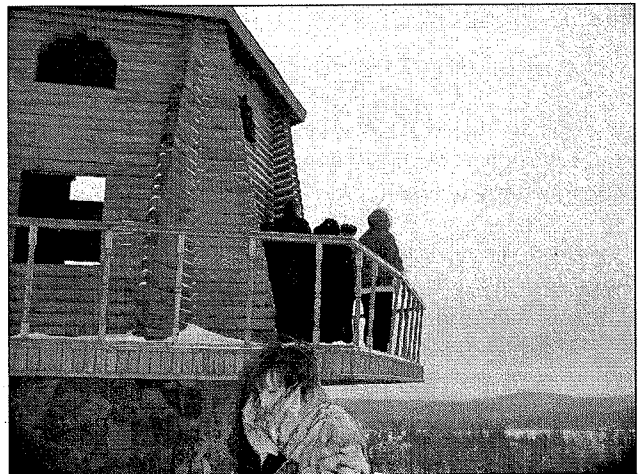
Nakvynei apsistojome jau trečioje parko poilsinėje. Jos didžiulis 2 ha plotas irgi aptvertas tvirta tvora. Pamiškėje pastatyti gražūs namai poilsui, pirtys, pavėsinės, sukurtos nuostabios erdvės pasivaikščiavimams, žaidimams, laužų kūrenimui. Vienoje iš pavėsinių, įruoštų lieptų į ežerą gale, ir vyko seminaras. „Braslavskyje oziora“ parko direktoriaus pavaduotojas mokslui pristatė savo skyriaus darbuotojus, papasakojo apie parke vykdomus darbus, visam parkui keliamus uždavinius. Sužinojome, kad parke dirba apie 600 žmonių. Parko direkcija vykdo ir visus savo teritorijoje esančių miškų priežiūros darbus, organizuoja ir jo perdirbimo veiklas. Parke veikiančiame ce-

che gaminami baldai, renčiami mediniai nameliai. Patys parko darbuotojai ruošia gaminius iš molio: medalius, puodukus, bokus su parko atributika ir kt. Parkas turi net savo parduotuvę. Eiguliai ir miško darbininkai renka grybus, uogas, auginama kita parko reikmėms reikalinga žemės ūkio produkcija. Visos šios žemės dovanotos gėrybės perdirbamos puikiai parko virtuvėje šeimininkaujančių šeimininkių. Jos pačios kepa duoną, įvairius pyragus, verda uogienes, džiovina, raugia ir sūdo grybus, gamina žvėrienos dešras. Parkiečiai didžiuojasi ir savo 60-ies avilių bityne iškopintu medumi. Baltarusiai mielai pasakojo ir apie parko ežerus, juose nuolat atliekamus tyrimus, parko augaliją ir gyvūniją.

Seminare mūsų parką ir jo problemas pristatė direktorius A.Panavas. Atskirų sričių specialistai dalijosi savo veiklos patirtimi, klausinėjo vieni kitų apie įvairias problemas ir jų sprendimo būdus.

Seminaro pabaigoje buvo aptarta ir bendradarbiavimo tikimybė. Ši idėja patiko abiems pusėms, todėl jau šios kelionės metu buvo paruoštas preliminarus susitarimo projektas.

Sekančios dienos rytą tęsėme pažintį su svetinguoju parku ir jo darbuotojais. Giedras rytas leido pasigrožėti nuostabia panorama, atsiveriančia nuo kalvos, vadinamos Majaku. Ši kalva virš jūros lygio iškilusi 174 m.

(panašiai kaip mūsų Ladakalnis), nuo jos matosi du dideli Snudo ir Strasto ežerai. Jei vadovė nebūtų komentavusi mūsų stebėjimo, tikrai būtume galvoję, kad tai viena didžiulė ežerų virtinė. Šie vaizdai atsiveria vos užlipus į kalvą, bet patiems smalsiausiems jo viršūnėje dar yra suręstas ir masyvių rąstų apžvalgos bokštas.

Lankėmės ir „gyvame“ verslų muziejuje. „Gyvas“ ne tik todėl, kad čia galima išmokti pinti, austi, rišti lėles iš skudurėlių, gaminti ir žiesti puodus, pinti iš šiaudų ir vytelių, pasigrožėti visais jau pagamintais suvenyrais, bet ir todėl, kad jame besidarbuojanti puodžių kasmet galime sutikti Kernavėje, „Gyvosios archeologijos“ dienoje.

Nors ir nenoromis, bet teko atsisveikinti. Sutarėme, kad kolegų iš Baltarusijos lauksime savame parke, tuo pačiu aptarsime ir bendradarbiavimo planą. Na, o 2005-aisias svarbiausia - neužmiršti pasveikinti kūrybingai dirbančių „Braslavskyje oziora“ kolegų su jų veiklos dešimtmečiu.

ANPD direktoriaus pavaduotoja
Irena Čeponienė

Suomijoje

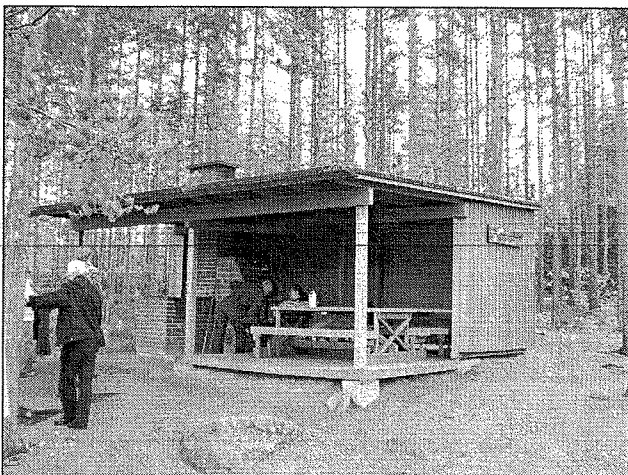
Kelionė į Suomiją buvo organizuojama vykdant tarptautinį Lietuvos bei Suomijos Aplinkos ministerijų bendrą projektą „Lietuvos saugomų teritorijų ir NATURA-2000 teritorijų informacinės sistemos plėtra“.

Tarptautinis projektas prasidėjo 2004 m. rugsėjo mėn. Pirmajame projekto etape buvo numatyta mokomoji kelionė į Suomijos saugomas teritorijas. Kelionės tikslas – susipažinti su informacinės infrastruktūros bei kitais informacijos pateikimo lankytojams pavyzdžiais saugomose teritorijose. Kelionėje iš Lietuvos dalyvavo 20 žmonių.

Kelionės metu buvome supažindinti su Suomijos saugomų teritorijų valdymo struktūra. Buvo pateikta bendra informacija apie Suomijos saugomas teritorijas, veiklą jose, informacinės sistemos kūrimą, įdiegimą ir plėtojimą. Aplankėme „Nuuksio“, „Liesjarvi – Torronsuo“, „Seitseminen“, „Kurjenrahka“, „Archipelago“ nacionalinius parkus.

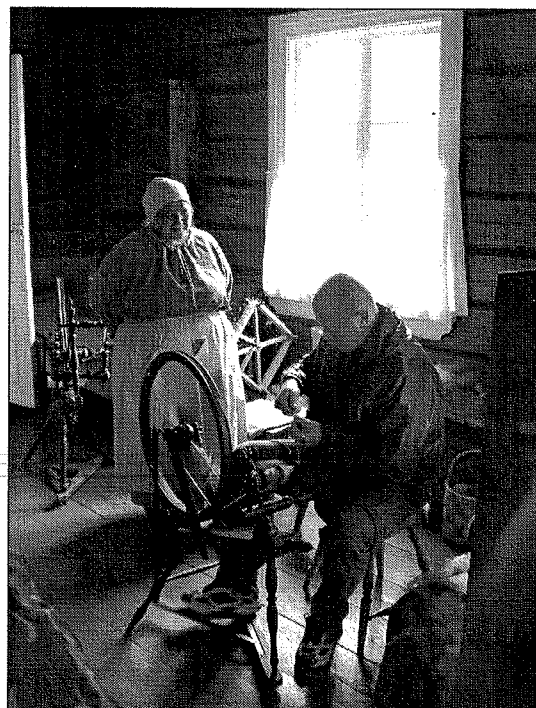
Suomija ir jos saugomos teritorijos stebino pavyzdine švara, tvarka, kelių kokybe bei suomių meile gamtai. Vienas iš pagrindinių skirtumų tarp Lietuvos ir Suomijos saugomų teritorijų tai, kad Suomijos saugomose teritorijose yra labai mažai privačios nuosavybės, o valstybė už tai moka kompensacijas arba rūpinasi šios nuosavybės išpirkimu.

Kitas ne mažiau stulbinantis dalykas saugomų teritorijų veikloje, tai pačių jose apsilankančiųjų kultūra. Poilsietėse paliktos kopotos malkos nenaudojamos, jei tam nėra reikalo, o nuostabiausia, kad yra tokių informacinių centrų, kurių durys ryte atsirakina automatiškai, vakare taip pat užsirakina. Ten nėra jokio budinčio žmogaus, lankytojas gali naudotis visa jam reikalinga informacija. Dirbantieji Suomijos nacionaliniuose parkuose nesprenžia tokios problemos, kad eksponatai gali būti „pasisavinti“. Kad Suomijos valstybė daug dėmesio skiria ekologinio švietimo veiklai, subalansuotam savo šalies piliečių ugdymui rodo ir tai, kad didelė dalis šios veiklos orientuota į mažąjį šalies pilietį.

Išradingieji suomiai kryptingai išnaudoja atšiaurų, akmeningą, uolingą savo šalies kraštovaizdį. Atskirose salose laikomasi tradicinės architektūros plėtros tendencijų, o tai įgalina vietos gyventojus pragyventi iš dalyvavimo turizmo versle.

R. Žilėnas

Turizmo centro teikiamų paslaugų kainos

NAKVYNĖS KAINOS (1 kambarys 1 parai)

Administracinis pastatas

(1-, 2-, 3- ir 4-viečiai kambariai)

1-vietis kambarys – 27 Lt

2-vietis kambarys – 37 Lt

3-vietis kambarys – 47 Lt

4-vietis kambarys – 52 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai aukšte.

Yra sąlygos maisto gaminimui.

Kambariai žiemą šildomi.

Žaliosios g-vės vasaros tipo nameliai

(2-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 30 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai

atskiroje patalpoje.

Yra sąlygos maisto gaminimui

atskiroje patalpoje.

Miškininkų g-vės vasaros tipo

nameliai

(4-viečiai kambariai)

4-vietis kambarys – 62 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai

atskiroje patalpoje.

Yra sąlygos maisto gaminimui

atskiroje patalpoje.

Parko g-vės vasaros tipo

nameliai

(2-, 3-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 37 Lt

3-vietis kambarys – 44 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo,

dušai atskiroje patalpoje.

Yra sąlygos maisto gaminimui

atskiroje patalpoje.

Draugystės g-vės vasaros

tipo nameliai

(2-viečiai kambariai)

2-vietis kambarys – 28 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo,

dušai atskiroje patalpoje.

Yra sąlygos maisto gaminimui

atskiroje patalpoje.

Pirties namelis

2-vietis kambarys – 37 Lt

3-vietis kambarys – 44 Lt

Trijų kambarių numeris su

daliniais patogumais pirties

namelyje – 140 Lt

Pirties namelio nuoma

(gyvenamieji kambariai, salė,

pirtis) – 400 Lt

Dviejų kambarių vasaros tipo namelis – 70 Lt parai.

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Yra sąlygos maisto gaminimui atskiroje patalpoje.

Vaikai iki 3 metų apgyvendinami nemokamai.

30 ir daugiau žmonių grupės vadovui nakvynė nemokama.

Už vietą palapinei statyti Turizmo centro teritorijoje (WC, šiltas, šaltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Yra sąlygos maisto gaminimui) – iki 3 parų 10 Lt (para), nuo 4-9 parų – 7 Lt, nuo 10 paros – 4 Lt.

Kambariai su patogumais

	1 para	nuo 4 paros	nuo 8 paros
Dviejų kambarių numeris	90 Lt	70 Lt	55 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas, vonia, šaldytuvas. Žiemą numeris šildomas.			
Dvivietais kambarys	50 Lt	40 Lt	30 Lt
WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas, vonia, šaldytuvas. Žiemą kambariai šildomi.			

Ekskursijos, vandens žygiai valtimis, žygiai pėsčiomis po Aukštaitijos nacionalinį parką

Lankytinos vietos: Palūšės lankytojų informacijos centras. Palūšės bažnyčia su varpine, architektūros ansamblis. Akmens amžiaus būstas. Pirkapio ekspozicija. Paminklas kompozitoriui M. Petrauskui, pirmosios lietuviškos operos "Birutė" autoriui. Botanikos takas. Meironys, Vaišniūnai, Šakališkė, gatviniai kaimai. Tautodailininkų medinių skulptūrų ansamblis prie Lūšių ežero. Šuminai, Vaišnoriškės, Kretuonys, Salos II, Varniškės II, etnografiniai kaimai. Medžiai – gamtos paminklai. Vandens malūnai – technikos paminklai. Ginučių piliakalnis – Linkmenų pilies vieta. Ladakalnis, Lygumų kalnas – vienos vaizdingiausių nacionalinio parko vietų. Senovinės bitininkystės muziejus. Paukščių stebėjimo bokštelis netoli Reškutėnų kaimo. Rėkučių gynybinis pylimas. Gaveikėnai – privatus Augalų muziejus. „Nalšios“ muziejaus filialas Reškutėnų kaime.

Ekskursijų vadovas - 1 val. – 25 Lt, užsienio kalba (anglų, vokiečių, rusų) – 1 val. – 35 Lt.

Ekskursija Ginučių vandens malūne:

suaugusiems – 20 Lt,

moksleiviams – 15 Lt.

Bilietas į senovinės bitininkystės muziejų:

suaugusiems – 3 Lt,

moksleiviams – 1 Lt.

EKOLOGINIO ŠVIETIMO CENTRO TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KAINOS

(Kreiptis į Aukštaitijos nacionalinio parko direkciją telefonais:

+370-386-47478, 47402)

1 para nuo 4 paros nuo 7 paros
Dvivietais kambarys su patogumais ir virtuve

80 Lt 70 Lt 55 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas. Žiemą kambariai šildomi.

Dviejų kambarių numeris su patogumais ir virtuve

160 Lt 140 Lt 120 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas. Žiemą kambariai šildomi.

Konferencijų salės nuoma

1 valandai 1 dienai

50 Lt 200 Lt

SPORTINIO IR TURISTINIO INVENTORIAUS NUOMA

Turizmo centras "Palūšė"

	1 val.	1 parai
Dviejų vietų palapinė "Kupol"	-	10 Lt
Palapinė "Žeimena"	-	8 Lt
Miegmaišis "Žeimena"	-	4 Lt
Miegmaišis "Žeimena"	-	6 Lt
Sašlykinė	5 Lt	10 Lt
Hamakas	-	5 Lt
Kirvis	1 Lt	5 Lt
Kamuolys	1 Lt	6 Lt
Teniso raketės	2 Lt	-
Valties nuoma	5 Lt	25 Lt
(Ginučių vandens malūne)		

NAKVYNĖS KAINOS GINUČIŲ VANDENS MALŪNE

1 para nuo 2 paros nuo 4 paros

Dvivietais kambarys

50 Lt 40 Lt 30 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas bendro naudojimo. Žiemą kambariai nešildomi.

Trivietais kambarys

70 Lt 60 Lt 50 Lt

WC, šiltas, šaltas vanduo, dušas bendro naudojimo. Žiemą kambariai nešildomi.

Nakvynė 9 vietų kambaryje ir 5 vietų kambaryje 1 žmogui su patalyne – 16 Lt.

Vasaros sezono metu veikia Ginučių malūno užkandinė.

PATALPŲ NUOMA

Pirtis vakarui – 50 Lt.

Pirtis vakarui su sale – 100 Lt.

Salės nuoma administraciniame pastate – 100 Lt parai.

Patalpos pasitarimams, seminarams, konferencijoms – kainos sutartinės.

Redakcijos adresas: Palūšė LT-30022, Ignalinos r.
Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija.
Redaktorė Dalia SAVICKAITĖ.
Nuotraukos A. Panavo, B. Šablevičiaus.

Leidėjas: Aukštaitijos nacionalinio parko direkcija

Spausdino ir maketavo UAB "Ignalinos spaustuė". Laisvės g. 71, Ignalina.
Tel./faksas (8-386) 5 20 71.
El. paštas ignalinos.spaustuve@ignet.lt
Tiražas 1000 egz. Užsak. Nr. 1208